

"ต้นก้นกั๊กมหิดล"

“ก้นกั๊ก” เป็นนามมงคล สื่อสารถึงการป้องกันภัยอันตรายให้แก่ชาวมหิดล

“มหิดล” ตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
และมีนามพ้องกับชื่อของมหาวิทยาลัยมหิดล

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Afgekia mahidoliae* Burt et Chermisir มีชื่อเด่นคือ
เป็นต้นไม้ที่พบครั้งแรกในโลกที่จังหวัดกาญจนบุรี และยังไม่พบว่ามีพรรณไม้ชนิดนี้ในประเทศอื่นอีก
จึงเป็นสิ่งเดียวในโลกที่มีค่ายิ่ง

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ทรงมีพระวินิจฉัยในการตัดสินใจการประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล
ทรงเห็นว่า “ต้นก้นกั๊กมหิดล” เหมาะสมที่จะเป็นต้นไม้สัญลักษณ์ประจำ
มหาวิทยาลัยมหิดล

ปาฐกถาเกียรติยศ

เนื่องในวาระคล้ายวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
โดย

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

เสด็จหนึ่งใจดีอรุ้งงาม

หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

วันอังคารที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๒ ณ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๑

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

คณะผู้จัดทำหนังสือ

ที่ปรึกษา

๑. ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

บรรณาธิการ

๑. ศาสตราจารย์ คุณหญิงสุริยา รัตนกุล ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศึกษา
๒. รองศาสตราจารย์ศันสนีย์ ไชยโรจน์ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวิชาการ
๓. นางรัตนา เพ็ชรอุไร ผู้อำนวยการกองบริหารงานวิจัย

พิมพ์ อาร์ตเวิร์ค และจัดภาพประกอบ

๑. นางสาวตรีระกา กิจเนตร กองบริหารงานวิจัย

ออกแบบปก

๑. นายกวีพงษ์ วันทนีกุล กองบริหารงานวิจัย

พิมพ์ที่ : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด

เลขที่ ๔ ซอยสิรินธร ๗ แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๑-๙๙๙๐ โทรสาร ๐๒-๕๒๔-๓๑๖๕

E-mail address : paliving@gmail.com

จัดทำโดย : กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล

โทรศัพท์ ๐๒-๕๕๑-๖๒๔๑-๖ โทรสาร ๐๒-๕๕๑-๖๒๔๗

E-mail address : orph@mahidol.ac.th

เอกสารกองบริหารงานวิจัยหมายเลข ๘๔/๒๕๕๑

คำนำ

หนังสือปาฐกถาเกียรติยศเนื่องในวันคล้ายวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ครบ ๓๐ ปี เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒ เล่มนี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงที่ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จมาทรงแสดงปาฐกถา นับเป็นกิจกรรมครั้งแรกที่ได้เปิดใช้อาคารเรียนรวมของมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลาา ซึ่งต่อมาได้เป็นที่ตั้งของสำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดลในปัจจุบัน และได้ทรงปลูก “ต้นกนกนิมิต” ซึ่งเป็นต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดลที่หน้าอาคาร นับเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง อีกทั้งยังเป็นประวัติศาสตร์ที่สมควรแก่การจดจำและบันทึกไว้เป็นเอกสารเพื่อใช้ในการอ้างอิงและเผยแพร่แก่ชาวมหาวิทยาลัยมหิดลและนักศึกษาในปัจจุบัน เพื่อได้ซาบซึ้งในความเป็นมาแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานนาม “มหิดล” ซึ่งเป็นพระนามของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก “องค์พระบิดาแห่งการแพทย์ของไทย” ให้เป็นชื่อของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล จึงเห็นสมควรสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย จากงานแสดงปาฐกถาเกียรติยศ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒ และได้รับอนุญาตจากสำนักงานเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่เป็นที่ระลึกแด่อนุชนรุ่นหลังได้รับทราบ

ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร

(ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

	หน้า
คำกราบบังคมทูล โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณสวัสดิ์ เวชชาชีวะ	๑
ปาฐกถาเกียรติยศ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์	๓
เอกสารอ้างอิง / ภาคผนวก	๓๑

คำกราบบังคมทูล

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ในวโรกาสเสด็จฯ ทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ

วันอังคารที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒

โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณสิทธิ์ เวชชาชีวะ

อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

ขอพระราชทานกราบทูลทราบฝ่าพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณสิทธิ์ เวชชาชีวะ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมด้วยกรรมการสภามหาวิทยาลัย คณาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนคณะกรรมการ อนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และผู้มีเกียรติ ที่ได้มาชุมนุมเฝ้าฝ่าพระบาทอยู่ ณ ที่นี้ มีความปลาบปลื้ม ปิติ ที่ทรงพระกรุณาเสด็จมาทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศในวันนี้

ในวโรกาสครบ ๓๐ ปี แห่งวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานนามมหาวิทยาลัย ข้าพระพุทธเจ้าและคณะ สำนักในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น จึงได้ริเริ่มและจัดกิจกรรมสำคัญหลายประการ เพื่อเป็นประเพณีอันดีงามสืบต่อไปสำหรับมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เฝยแพร่พระนามและชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ตลอดจนบำเพ็ญกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนทั่วไป กิจกรรมสำคัญประกอบด้วย

- ปาฐกถาเกียรติยศ ที่ฝ่าพระบาทจะทรงพระกรุณาพระราชทาน
- การวางแผนปูมถวายสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ซึ่งได้อัญเชิญมาประดิษฐานและทำพิธีบวงสรวงแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ศกนี้ และมหาวิทยาลัยจะได้ถือเป็นประเพณีให้ทุกหน่วยงานในมหาวิทยาลัย ตลอดจนนักศึกษาปฏิบัติเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นประจำทุกปี

ปาฐกถาเกียรติยศ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

๓. การประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งฝ่าพระบาทได้ทรงพระกรุณาวินิจฉัย “ต้นก้นภักยมหิดล” เป็นต้นไม้สัญลักษณ์
๔. การมอบเข็มเครื่องหมายมหาวิทยาลัย รางวัลเกียรติยศแก่ข้าราชการ ลูกจ้างดีเด่น รางวัลมหิดลทยากร รางวัลอาจารย์ตัวอย่าง และโล่เชิดชูเกียรติแก่อาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายกิจการนักศึกษา
๕. การประชุมวิชาการ ในวันที่ ๓ มีนาคม ในหัวข้อสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่มีต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งการนำเสนอผลงานวิจัยทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศึกษา ภาษาและวัฒนธรรม
๖. การบริการทางวิชาการโดยจัดให้มีการตรวจสอบสภาพโดยไม่คิดค่าบริการแก่ประชาชนทั่วไป

สุดท้ายนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระอนุญาตให้รองศาสตราจารย์พรพันธุ์ บุญรัตน์ รองอธิการบดี เบิกผู้บริจาคเงินสมทบ “ทุนภูมิพล” เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก และทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ จากนั้นขอพระราชทานกราบทูลเชิญเสด็จทรงเปิด และทอดพระเนตรนิทรรศการทางวิชาการ และทรงปลูกต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดลตามลำดับต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ปาฐกถาเกียรติยศ

โดย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

วันอังคารที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๒

ณ ห้องบรรยายรวม สำนักงานอธิการบดีใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล ณ ศาลายา

.....

ในวาระแห่งวันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล” ในวันนี้ หลังจากที่ข้าพเจ้าได้ประกาศว่าจะไม่บรรยายอะไรอีกไม่ว่าจะเป็นแห่งใดก็ตาม แต่ที่ข้าพเจ้ารับมาพูดในวันนี้ เป็นเพราะด้วยเหตุผลว่าในระยะ ๓๐ ปีที่ผ่านมา นอกจากผู้อยู่ในคณะแพทยศาสตร์ มีบางคนไม่ทราบว่า “มหิดล” คือใคร ทำไมจึงมาใช้ชื่อนี้ จริงอยู่คนส่วนมากทราบว่าสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก หรือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงช่วยเหลือการแพทย์ในอดีตมานานแล้ว จึงถวายสมัญญาว่า “องค์พระบิดาของการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย” ทราบเท่านี้ก็อาจเพียงพอเพื่อให้สามารถเข้าใจที่มาของชื่อมหาวิทยาลัยมหิดล แต่ถ้าข้าพเจ้าขบลงเพียงเท่านี้ ปาฐกถาของข้าพเจ้าคงจะสั้นไปหน่อย ข้าพเจ้าจึงใคร่เล่าถึงวิถีชีวิตของผู้ที่ชามหาวิทยาลัยมหิดลควรทราบไว้บ้าง

เมื่อเตรียมปาฐกถานี้รู้สึกมีความกังวล เพราะมีเรื่องพูดมากเหลือเกิน แบ่งออกยาก ข้าพเจ้าก็พยายามทำให้มีประมาณ ๑๖ ข้อที่จะพูดได้ และในที่สุดเวลาน้อยเช่นนี้ก็พูดได้เพียงประมาณ ๕ หัวข้อ ดังนั้นเรื่องการแพทย์ การสาธารณสุข การมหาวิทยาลัย และอื่น ๆ คงไม่มีเวลาที่จะพูดถึงโดยละเอียด แต่ข้าพเจ้าจะพูดถึง ข้อ ๑. สมัยที่ยังทรงพระเยาว์ ข้อ ๒. ตอนที่เสด็จไปต่างประเทศ ที่ประเทศอังกฤษ ข้อ ๓. เสด็จไปประเทศเยอรมนี เพราะต่างกันมากการที่ไปอยู่อังกฤษกับเยอรมนีของท่าน ข้อ ๔. ตอนที่ทรงรับราชการในกองทัพเรือไทย และข้อ ๕. การแพทย์และสาธารณสุข

๑. สมัยทรงพระเยาว์

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดชฯ ทรงเป็นพระโอรสองค์ที่ ๖๙ ในจำนวน ๗๗ พระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระองค์ที่ ๗ ในสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ซึ่งทรงเป็นหนึ่งในสี่ที่ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้ จึงทรงเป็นเจ้าฟ้าชั้นเอก ที่เรียกกันภายในว่า “ทูลหม่อมมฯ” ซึ่งต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอเรียกท่านว่า “ทูลหม่อมมฯ” ประสูติในพระบรมมหาราชวัง วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๔ ตรงกับ ค.ศ.๑๘๙๒ หรือ ร.ศ.๑๑๐ ซึ่งหลังจากประเทศไทยได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๓ จากวันที่ ๑ เมษายน มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม ปีที่ประสูติจะตรงกันถ้านับเวลานี้ คือ พ.ศ.๒๔๓๕ ตัวเลขมีปัญหาพอสมควร ตอนที่ฉลอง ๑๐๐ ปี ของท่านบางคนก็ฉลองปี พ.ศ.๒๔๓๔ แล้ว ซึ่งยังไม่ถึง ๑๐๐ ปีของท่านต้องเป็น พ.ศ.๒๔๓๕

การที่เป็นพระโอรสของพระเจ้าแผ่นดินมีข้อดีและข้อเสียมาก ข้อดีอย่างหนึ่งคือท่านไม่ต้องไปทำมาหากิน คือจะมีกินอยู่เรื่อยจะไม่ลำบาก เราก็เห็นมีประโยชน์ ทำให้ท่านได้สามารถทำงานได้ทันทีโดยไม่ต้องคิดถึงการเลี้ยงชีพ เพราะคนบางคนจะต้องเลี้ยงชีพก่อนข้าพเจ้าว่าคิดถูกแล้ว ถ้าเรากำลังหิวอยู่ เราก็คงทำงานให้ผู้อื่นไม่ได้ ต้องช่วยตัวเองเสียก่อนเมื่อสบายดีแล้ว จึงสามารถช่วยผู้อื่นได้ แต่ข้อเสียก็มีหลายอย่างเหมือนกันซึ่งเราก็จะเห็นกันต่อไป ข้อเสียคืออะไรเมื่อเป็นเจ้านายชั้นสูง จะไม่สามารถทำอะไรเหมือนสามัญชนได้ เมื่อทรงพระเยาว์พระสุขภาพไม่ดีนักเมื่อเห็นภาพถ่าย จะเห็นโดยเฉพาะเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณร จะเห็นพระกรลีบผอมกระห่องมากเพราะสุขภาพที่ไม่ดี คงขึ้นกับสภาพแวดล้อม การแออัด เนื่องจากจำนวนคนในวังเพิ่มมากขึ้น และในวังหลวงมีกำแพงสูง ๆ ซึ่งทำให้อากาศไม่ถ่ายเท และอนามัยภายในวังหลวงไม่สู้ดีนัก เครื่องเสวยก็คงเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์และไม่สะอาด เพราะทรงผอมมากและมีประวัติว่าประชวรหลายครั้ง อาจเป็นเหตุหนึ่งที่พระพุทธเจ้าหลวงทรงสร้างพระราชวังดุสิต ซึ่งประกอบด้วยพระตำหนักมากมายเพื่อเป็นที่ประทับของพระองค์เองและพระราชวงศ์ตามพระราชประเพณี

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช
ในวันฝังสวด ในพระราชพิธีโสกันต์
ปีเถาะ พ.ศ.๒๔๔๖
พระชันษา ๑๓ พรรษา

พระบรมราชชนกทรงกำหนดพระราชพิธีมหามงคล
โสกันต์ (โกนจุก) พระราชทานเมื่อพระชันษาได้ ๑๓ พรรษา
พิธีนี้ถือว่าเป็นการออกจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ พระราชโอรส
แถวหน้า จะต้องเสด็จออกจากวัง (กับแม่ คือเจ้าจอมหรือ
สมเด็จพระแม่) ไปอยู่ข้างนอก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรง
พระอิสริยยศ เป็น “กรมขุนสงขลานครินทร์” ต่อมาทรงกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ตั้งแต่เดือนสิงหาคม
ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๔๔๗ (๑ พรรษาเต็ม) หม่อมเจ้า
ปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่าง
ประเทศ ทรงปาฐกถาในวันมหิดล วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ.
๒๕๐๘ ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกในงานพระราช
ทานเพลิงศพของท่านเอง (หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล)
วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๓ ส่วนหนึ่งเขียนว่า “เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๗ (เดิม พ.ศ. ๒๔๔๖)
คราวที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ซึ่งต่อมาเป็น รัชกาลที่ ๖ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว) ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทูลหม่อมฯ ก็ได้ทรงผนวชเป็นสามเณรด้วย ครั้งนั้น
พวกผู้เยาว์ซึ่งอยู่ในพระราชสำนักของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จะตามเสด็จไปเป็น
ศิษย์วัดประจำอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร พวกเราเด็ก ๆ ต้องเรียนข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และ
ศีลธรรมอย่างง่าย ๆ” หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล เป็นมหาดเล็กของรัชกาลที่ ๖
ถึงได้ตามเข้าไป ทูลหม่อมฯ สามเณร ซึ่งมีพระชนม์มายุยังไม่ถึง ๑๓ ปีเต็ม ได้ทรงทำหน้าที่
ถ้ายวิชาเป็นครูของเราด้วยพระองค์เองได้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้ที่เข้าเฝ้าและได้ร่วมเล่นหัวกันมา
ระหว่าง ๓ ถึง ๔ ปี ครั้งทรงพระเยาว์ว่า “ทูลหม่อมฯ ได้ทรงวางพระองค์เสมือนผู้ใหญ่
เป็นที่น่าเลื่อมใส ที่พระองค์ท่านมิได้เอาแต่พระทัยของพระองค์ฝ่ายเดียว” นี่เป็นคุณสมบัติ
ที่ฝังอยู่ในกมลสันดานมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ดังปรากฏแก่ผู้ที่ได้ใกล้ชิดพระองค์ในรูปที่เป็นผู้
เห็นอกเห็นใจคนทั่วไป การที่ทรงเรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนา ในครั้งทรงพระเยาว์เมื่อทรง
เจริญวัยแล้วประทับที่ประเทศสหรัฐอเมริกาครั้งสุดท้ายเพื่อทรงศึกษาแพทยศาสตร์ ยังทรง
ใช้ประโยชน์นี้เมื่อทรงเลี้ยงอาหารไทยแก่นักเรียนที่บอสตัน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ผู้ที่ไม่ได้ช่วย
ทำกับข้าว ก็มาฟังท่านทรงอบรมเรื่องพระพุทธศาสนา

ทรงเป็นนักเรียนนายร้อยภาคพิเศษ พ.ศ.๒๔๔๕ พระชันษา ๑๑ พรรษา

การศึกษาเบื้องต้น พ.ศ.๒๔๔๐-๒๔๔๗ ทูลหม่อมมยุ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จะไม่ถือพระองค์ดังที่กล่าวมาแล้ว ถึงแม้จะรักษาพระเกียรติเสมอไปในกรณีอันสมควร ทรงถือว่าคนทุกคนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิ์ เช่น เมื่อเสด็จเข้าโรงเรียนราชกุมารในพระบรมมหาราชวังพร้อมเจ้าพี่เจ้าน้องที่พระชันษาพอ ๆ กัน ทุกพระองค์จะทรงมีมหาดเล็กที่เป็นหม่อมเจ้าตามเสด็จด้วย ทูลหม่อมมยุ ทรงเลือกมหาดเล็กที่เป็นสามัญชนอยู่พระองค์เดียว เด็กคนนี้คือ เต็ม บุนนาค ซึ่งจะกล่าวต่อไปภายหลัง จะเสด็จทรงพระอักษรในช่วงเช้าเท่านั้น ช่วงบ่ายจะต้องเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชาชนก หรือเสด็จงานหลวงต่าง ๆ ที่มีอยู่แทบทุกวัน ในการที่ทำให้พระสุขภาพไม่ดีนัก เป็นเพราะว่าไม่ได้เสด็จ

ออกกำลังกาย เพราะการเป็นเจ้าฟ้าชั้นสูง เป็นเจ้านายชั้นสูง พระบาทจะต้องไม่แตะพื้น เมื่อไปโรงเรียนจะมีผู้อุ้มไป ทำให้ไม่ได้ออกกำลังกายเลย ตั้งแต่พระชันษา ๑๑ ปี จะเสด็จไปฝึกแถวทหารและกายบริหารที่โรงเรียนนายร้อย พร้อมกับเจ้าฟ้าอีก ๓ พระองค์ สัปดาห์ละ ๒ ครั้งในตอนเช้า โดยโรงเรียนนายร้อยได้คัดเลือกนักเรียนนายร้อยที่มีอายุและรูปร่างใกล้เคียงกัน เด็ก ๆ รุ่นเล็กเท่า ๆ กัน ๘ นาย จัดเป็นหน่วย ๑ หมู่ ๑๒ คน สำหรับฝึกหัด เป็นหมู่ทหารราบมือเปล่า

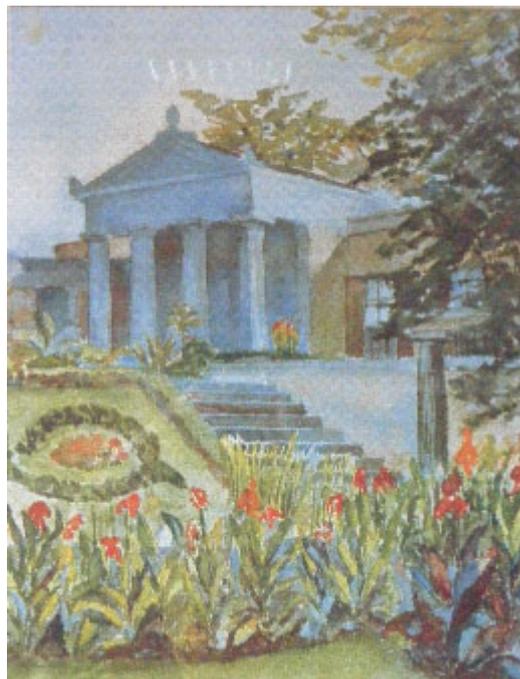
๒. เสด็จไปต่างประเทศ

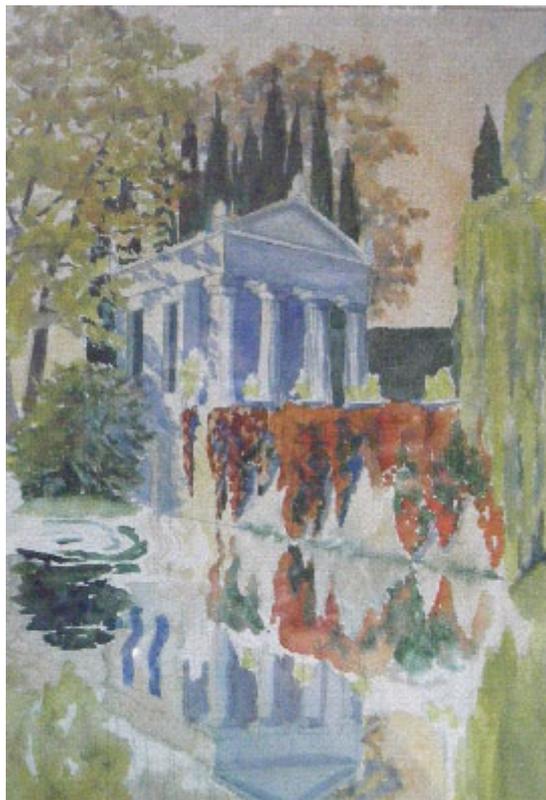
เสด็จประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ.๒๔๔๘-๒๔๕๐ เพียง ๒ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้พระบรมราชโอรสทุกพระองค์ที่ทรงอยู่ในวัยสมควรและทรงแข็งแรงดีไปศึกษา ณ ต่างประเทศ โดยเริ่มที่ประเทศอังกฤษทุกพระองค์ นโยบายที่ส่งพระราชโอรสไปศึกษาต่างประเทศตั้งแต่พระชันษาประมาณ ๑๓-๑๔ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เสด็จกลับมารับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ และเพื่อที่จะไว้วางพระราชหฤทัยได้ ซึ่งเป็นทหารหลายพระองค์โดยเฉพาะเจ้าฟ้าจะเป็นทหารกัน ทุกพระองค์จะรักและเทิดทูนพระบรมราชชนกมาก รัชกาลที่ ๕ ทรงสามารถถ่ายทอดความรักเมืองไทย และความตั้งพระทัยที่จะเป็นประโยชน์ให้มากที่สุดต่อประเทศชาติตามความสามารถให้พระราชโอรสทุกพระองค์

ในปี พ.ศ.๒๔๔๘ มีเจ้าฟ้า ๓ พระองค์ ที่พร้อมจะเสด็จไปศึกษาต่อ โดยเสด็จไปถึงประเทศสิงคโปร์ด้วยเรือมหาจักรี (คือส่งเสด็จอย่างสมพระเกียรติ) และจากนั้นเสด็จโดยเรือของบริษัทเดินเรือเยอรมัน เมื่อถึงประเทศอังกฤษแล้วทูลหม่อมฯ พร้อมกับทูลหม่อมจุฑาทุชย (สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาทุชยธราดิลกย กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย) ได้เสด็จไปประทับที่เมืองเล็ก ๆ ชื่อ Westbury ในรัฐ Gloucestershire กับครอบครัวที่เคยรับเสด็จพระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์ (รัชกาลที่ ๖ ก็เคยประทับ ณ บ้านนี้) ในไม่ช้าทั้ง ๒ พระองค์ก็ทรงชินกับชีวิตในประเทศอังกฤษ มีเพื่อนบ้านชื่อนายวิมส์ (Mr.Wemyss) สังเกตว่าทั้ง ๒ พระองค์ทรงวาดรูปได้ดีโดยเฉพาะทูลหม่อมมหิดล ตามความเห็นของนายวิมส์ จนถึงวันหนึ่งอาจเป็นไปได้ที่จะทรงเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียง นายวิมส์ดำเนินการสนับสนุนการวาดรูปต่อไปโดยจ้างครูพิเศษมาสอน ซึ่งได้มีลายพระหัตถ์ของทูลหม่อมฯ ถวายรัชกาลที่ ๕ หลายฉบับ เล่าถึงการวาดรูปและการทรงรูปถวายทอดพระเนตร

ภาพวาดฝีพระหัตถ์ : สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
โดยพระอนุญาตของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
Prince Mahidol's water colour
Copyright by Her Royal Highness Princess Galyani Vadhana

รัชกาลที่ ๕ ถึงจะทรงมีพระอรุณาธิบายก็ยังไม่ทรงตอบจดหมายของลูกทุกคน และมีหลายพระองค์ซึ่งประทับอยู่ที่เมืองนอกเวลานั้น ๕ ถึง ๖ พระองค์ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ทูลหม่อมฯ ต้องทรงเดินทางหลายแห่ง (ซึ่งจะกล่าวต่อไปภายหลัง) จึงไม่ได้ทรงเก็บของทั้งหมดที่อยู่ในประเทศอังกฤษ เกือบจะไม่มีเลย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงไม่เคยพบลายพระหัตถ์ของรัชกาลที่ ๕ ในสิ่งของของทูลหม่อมฯ เลย (แต่ลายพระหัตถ์ของทูลหม่อมฯ ถึงรัชกาลที่ ๕ นี้ ข้าพเจ้าได้อ่านในระยะเวลา ๑๐ ปีมานี้ คือลายพระหัตถ์จะส่งไปก่อนที่ราชเลขา ราชเลขาจะเป็นผู้เก็บ จะมีอยู่ในส่วนที่เป็นส่วนพระองค์ที่ในวังหลวง มีคนพบวางอยู่กับพื้นเขาเก็บไว้ และข้าพเจ้าได้ทราบจึงขออ่าน จึงมีความรู้เรื่องตอนที่ท่านประทับที่ประเทศอังกฤษและที่ประเทศเยอรมนีพอสมควร ท่านเล่าเขียนเหมือนธรรมดา เหมือนลูกถึงพ่อ)

หลังจากอยู่ที่บ้านนายวิมส์ ในเมือง Westbury มาได้ ๘ เดือน พระพุทธเจ้าหลวงได้มีรับสั่งให้นายวิมส์ เลือกองค์หนึ่งใน ๒ องค์ ที่จะเหมาะสมที่สุดในการเป็นทหาร คือต้องสุขภาพดี แข็งแรง ซึ่งทั้ง ๒ พระองค์ไม่แข็งแรงนัก แต่นายวิมส์คิดว่าทูลหม่อมฯ หิดลเหมาะกว่า เพราะมีความกล้าหาญและความแน่วแน่ หลังจากนั้นทรงมีรับสั่งว่าทูลหม่อมฯ หิดลจะต้องเรียนวิชาทหารที่ประเทศเยอรมนี เพราะวินัยที่ประเทศเยอรมนีดีกว่าประเทศอังกฤษ ถึงอย่างไรก็ดี ทูลหม่อมฯ ทรงเริ่มเรียนภาษาอังกฤษที่นี่ แล้วจึงรับส่งทูลหม่อมฯ เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนแฮร์โรว์ (Harrow) เพราะทรงพร้อมแล้วที่จะเข้าศึกษา (หลายคนเขียนเรื่องทูลหม่อมฯ จะเขียนว่าพอเสด็จถึงประเทศอังกฤษแล้วก็เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนแฮร์โรว์ทันที เห็นจะไม่น่าง่ายนัก เพราะเสด็จไปถึงประเทศอังกฤษก็เข้าอยู่ ๘ เดือน และทรงซ้อมก็นับว่าเร็วแล้ว)

ไปรษณียบัตรรูปโรงเรียนแอร์โรว์ที่ทรงส่งถึงพระเชษฐภคินี
มีลายพระหัตถ์ว่า “ที่โรงเรียน คัดถึง มหิดล”

ทูลหม่อมฯ เมื่อเข้าโรงเรียนแอร์โรว์ใหม่ ๆ ทรงกังวลมาก เพราะมีวิชาที่ไม่เคยเรียนมาก่อน ๒ วิชา คือภาษาละตินและภาษาฝรั่งเศส เมื่อเปิดภาคฤดูร้อน นายวิมส์ก็จัดให้เสด็จไปกับครูสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนแอร์โรว์นั้น เสด็จไปที่ประเทศฝรั่งเศสภาษาก็ดีขึ้น ไปประทับอยู่ประมาณ ๑ เดือนก็ทันแล้ว (ซึ่งตั้งใจจะให้หยุดภาคฤดูร้อนนานประมาณ ๒-๓ เดือน) ดังนั้นครูจึงส่งไปเที่ยวที่ประเทศฝรั่งเศสกับครอบครัวของท่านเองที่ปารีส หลังจากประทับอยู่ที่โรงเรียนแอร์โรว์ ๑ ปี ทูลหม่อมฯ ปรับพระองค์ได้ดีแล้ว และเรื่องประเทศเยอรมนีออกจะถูกลืม ๆ ไป

๓. เสด็จประเทศเยอรมนี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายพร้อมพระราชโอรสขณะเสด็จเยือนเยอรมนี
ในระหว่างการประพาสยุโรป ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๕๐
สมเด็จพระบรมราชชนกประทับแถวหน้า
พระองค์ที่ ๔ จากทางขวา

ในปี พ.ศ.๒๔๕๐ พระพุทธเจ้าหลวง เสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ ๒ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๔๕๐ นี้ ประทับอยู่ที่เมืองบาดฮอมบูร์ก (Bad Homburg) เป็นเมืองเล็ก ๆ ที่มีน้ำแร่และอาบได้ในประเทศเยอรมนี ทรงมีงานใหญ่โตคือเชิญคนทั้งเมืองมาฉลองวันพระราชสมภพที่นั่น และพระโอรสที่ประทับอยู่ในยุโรปเสด็จมาเข้าเฝ้าทุกพระองค์ ทรงมีรับสั่งว่าสมเด็จพระจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ ๒ แห่งเยอรมนี (Wilhelm II) ทรงทวงให้ส่งพระราชโอรสมาเรียนที่ประเทศเยอรมนีอีกองค์หนึ่ง พระราชโอรสองค์แรกคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมมนครสวรรค์วรพินิต ทรงเรียนจบไปแล้ว ๑๐ ปี (เรียนทหารบก) พระพุทธเจ้าหลวงจึงมีรับสั่งให้ทูลหม่อมมมหิตล เสด็จตรงไปเบอร์ลิน เมืองานฉลองต่าง ๆ ในเมืองบาดฮอมบูร์ก (Bad Homburg) จบลงแล้ว โดยไม่ให้เสด็จกลับไปเอาของที่ประเทศอังกฤษเลย (ดังนั้นที่ข้าพเจ้าพูดว่าของ ๆ ท่านได้ไม่ครบ เพราะอาจจะอยู่ที่ประเทศอังกฤษนานและหายไปไหนไม่ทราบ ซึ่งน่าจะมีพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๕ อยู่ และไปรษณียบัตรอะไรต่ออะไร สิ่งของนั้นกว่าท่านจะได้พบก็อีกหลายเดือนที่จะได้กลับไปเยี่ยมบ้านเก่าที่ประเทศอังกฤษ) ในลายพระหัตถ์ฉบับแรกที่มีไปถวายพระบรมชนกนาถเมื่อประทับอยู่ที่โรงเรียนแฮร์โรว์ทรงเขียนว่า **“ข้าพเจ้าต้องทำงานจนตึกจนครผู้คุมดูแลเพราะว่าข้าพเจ้าไม่ทันเพื่อนในชั้น และข้าพเจ้าทราบว่าข้าพเจ้าจะไม่อยู่ที่นี้นาน (ทรงทราบแล้วว่าจะต้องไปประเทศเยอรมนี) จึงต้องรีบ จะไม่เป็นการสมควรถ้ายังอยู่ในชั้นเล็ก ๆ”** ทรงรับผิดชอบในการเรียนมาก สิ่งที่แปลกในลายพระหัตถ์ฉบับเดียวกันนั้นที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจ ทรงเขียนว่า **“ข้าพระพุทธเจ้า ยินดีมากที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปเมืองเยอรมนีและเป็นทหาร”** ก็น่าจะนึกว่าไม่ทรงยินดีที่จะไปเปลี่ยนที่จากอังกฤษ จากโรงเรียนที่เข้าไปแล้ว ๑ ปี และเรียนตามคนอื่นได้แล้วและมีความสุข แต่ท่านก็อยากจะไป คงเป็นเพราะว่าเปลี่ยนที่และเป็นของใหม่ ๆ ตามที่นายวิมส์กล่าวไว้ **“ท่านก็โปรดทำอะไรใหม่ ๆ กล้าหาญอะไรพวกนี้”** เมื่อย้ายออกจากเมืองบาดฮอมบูร์ก ได้เสด็จเข้าไปอยู่ที่สถานทูตที่เบอร์ลิน เพื่อเรียนภาษาเยอรมัน ประมาณ ๔ เดือน

พระรูปจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ ๒ แห่งเยอรมนี
และลายพระหัตถ์พระราชทาน
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจากนั้น ก็ได้เข้าโรงเรียนคาร์เด็ท (Cadets School of Potsdam) เป็นโรงเรียนนายร้อยชั้นประถม ที่ปอตสดัม (Potsdam) ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้กับเบอร์ลิน เสด็จเข้าในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๕๐ ตามประเพณีของเจ้านายจะประทับที่บ้าน คือโดยมากพระพุทธเจ้าหลวงจะทรงให้เข้าบ้านเพราะพระราชโอรสจะไปประทับที่ไหนก็ไม่ได้ถ้ายังทรงพระเยาว์อยู่ จะมีบ้านที่เช่าและพระอภิบาลคนหนึ่ง ชื่อร้อยเอกเอ็ก (Captain Eck) (เป็นทหารร้อยเอก ซึ่งเวลานั้นเป็นผู้มีอายุพอใช้ เกือบ ๔๐ ปี คือเป็นคนที่ม่ประสบการณ์ มีความรู้ คนโดยมากนับถือเหมือนกับเป็นทหารชั้นสูง แต่ก็เป็นเพียงร้อยเอก) ซึ่งสมเด็จพระจักรพรรดิวิลเฮล์มที่ ๒ แห่งเยอรมนี (Wilhelm II) จัดมาเป็นพระอภิบาลโดยทรงเลือกเอง ร้อยเอกเอ็กได้เข้าบ้านที่ Potsdam ทรงศึกษาที่โรงเรียนและประทับด้วย กลางวันไปโรงเรียน ตอนค่ำเสด็จมาค้างแต่ต้องเรียนต่อ เพราะร้อยเอกเอ็กหาครูมาสอนพิเศษด้วย ถึงแม้จะไม่ได้ประทับอยู่ในโรงเรียน วินัยของร้อยเอกเอ็กก็เหมือนวินัยของทหาร ซึ่งทรงรับอย่างดี

ไปรษณียบัตรรูปถ่ายห้องที่ประทับที่เมืองปอตสดัม มีลายพระหัตถ์กำกับว่า “ส่งรูปห้องที่หม่อมฉันอยู่มากมาย คิดถึง มหิดล”

เมื่อทูลหม่อมฯ เสด็จไปประทับที่ประเทศเยอรมนีแล้ว ได้มีการพบว่าพระวรกายมีส่วนที่ไม่ปกติคือกระดูกสันหลังคด ทำให้พระวรกายเอนไปข้างหน้าและไหล่สูงไม่เท่ากัน เมื่อแรกแพทย์ที่สถานทูตเห็นว่าไม่สำคัญไม่ต้องทำอะไร แต่ร้อยเอกเอ็กไม่เห็นด้วย จึงได้จัดให้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านกระดูกมาถวายการรักษา มีการนวด การห้อยคอ การใส่เกราะเหล็กเวลากลางวัน และนอนในแบบฟูลมาร์เตอร์ตอนกลางคืน (ผู้ที่ไปพบเห็นก็บอกว่าต้องทรมานเหลือเกิน) ซึ่งหลังจาก ๒ ปี ทูลหม่อมฯ ทรงหายจากอาการประชวร และผู้ที่พบเห็นพระองค์หรือเห็นพระรูป จะพูดว่าพระลักษณะการตามศัพท์สามัญว่า “อกผาย ไหล่ผึ่ง” คือได้แก้ไขสำเร็จอย่างดี ตามหม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล เขียนไว้ หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล ที่ได้กล่าวตอนผนวชอยู่นั้น ซึ่งได้มาเรียนทหารอยู่พร้อม ๆ กันที่ประเทศเยอรมนีด้วย และได้เข้าเฝ้าทูลหม่อมฯ นอกจากทรงรู้สึกมีบุญคุณต่อร้อยเอกเอ็กที่ได้หาแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกระดูกมารักษาพระองค์ ยังทรงรู้สึกมีบุญคุณอย่างมากที่ร้อยเอกเอ็กได้หาครูหรือผู้เชี่ยวชาญ

มาถวายพระอักษรที่บ้านในวิชาที่โปรดคือ วิชาเขียน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี และพาไปชม พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เวลาโรงเรียนหยุด ร้อยเอกเอ็กจะเชิญเสด็จไปทัศนศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทรงรู้สึกชื่นชมยินดีที่ได้ไปเห็นสถานที่ต่าง ๆ ทั้งดงาม เช่น ในอิตาลีทางเหนือ โบราณสถาน ในอียิปต์ และมหาวิหารในเยอรมนี แต่การเพลิดเพลินของพระองค์มิได้ทรงลืมภาพที่ยากจนและขาดการดูแลของประชาชนที่เมืองไทย เมื่อชันษายังไม่ถึง ๑๙ ปี ทรงมีนักเรียนทุนของพระองค์เองคนแรก ทรงเขียนว่า (เขียนถึงรัชกาลที่ ๕) **“ข้าพระพุทธเจ้าขอสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณมาพิงก์ ให้ทรงส่งนายเต็ม บุณนาท บุตรเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ สมุหราชองครักษ์ ให้มายุโรป”** (นายเต็ม บุณนาท ที่เราได้พบเป็นพระสหายที่โรงเรียนราชกุมาร) **“ข้าพเจ้าคิดจะให้เรียนหมอ เพราะเมืองไทยเรายังต้องการหมออีกมาก ตัวข้าพระพุทธเจ้าเองถ้าไม่ได้เป็นทหารก็คิดจะเรียนหมอ เพราะเห็นว่า มีประโยชน์จริง ๆ การรักษาตัวเป็นสิ่งสำคัญมากและคนไทยยังไม่ใคร่จะระวังตัวพอ เพราะฉะนั้นออกเมืองนอกจึงเจ็บกันบ่อย ๆ”** ซึ่งก็เป็นครั้งแรกที่พบว่า พระองค์สนพระทัยทางการแพทย์ นายเต็ม บุณนาท นี้เคยเป็นมหาดเล็กซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้น ที่ตามเสด็จไปโรงเรียนราชกุมารเมื่อครั้งทรงพระเยาว์ เมื่อโรงเรียนหยุดทรงมีเวลาที่จะเริ่มวาดภาพใหม่ (เพราะตอนที่ไปแฮร์วี ทรงทิ้งการวาดภาพไปเลยเพราะต้องเรียนหนัก) ซึ่งร้อยเอกเอ็กเก็บเอาไว้อย่างดี และส่งกลับมาให้ประมาณ ๒๐ ปีภายหลัง ส่งมาถวายแม่

ต่อมา ๒ ปี หลังจากโรงเรียนนายร้อยชั้นประถมที่ปอตสดัม (Potsdam) จึงเสด็จเข้าศึกษาต่อโรงเรียนนายร้อยชั้นสูงของเยอรมนี ที่โกรสลิชเตอร์เฟลด์ (Grosslitcherfeld) ซึ่งเป็นชานเมืองของเบอร์ลิน ประทับบ้านเช่าที่ร้อยเอกเอ็กจัดให้ และในปี พ.ศ.๒๔๕๓ มีเหตุการณ์ที่นำความวิปโยคมาให้คนไทยทั้งชาติคือ การเสด็จสวรรคตของรัชกาลที่ ๕ พระราชโอรสทุกพระองค์ต้องเสด็จกลับเมืองไทยเพื่อถวายพระเพลิง ทูลหม่อมฯ ทรงเกรงว่าการเตรียมสอบขั้นสุดท้ายของโรงเรียนนายร้อยจะเตรียมไม่ทัน ทรงกังวลมาก และด้วยเรื่องเหตุที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ทรงบ่นป่วนมาก ทรงคิดอยากจะออกจากทหารและเรียนศิลปะ ทรงให้ทูตไทยที่เบอร์ลินเขียนจดหมายไปถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (ซึ่งเป็นพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่) ขอให้ทรงอนุญาตให้เปลี่ยนการเรียน (แต่ไม่เคยเห็นคำตอบเลย) ซึ่งเมื่อเสด็จกลับมาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อถวายพระเพลิงรัชกาลที่ ๕ แล้ว และเสด็จกลับไปยังประเทศเยอรมนี จึงทราบว่าจะไม่ทรงอนุญาตให้เปลี่ยนการเรียน แต่ก็มี การเปลี่ยนการเรียนชนิดหนึ่ง แทนที่จะเรียนต่อทหารบก จึงเปลี่ยนมาเรียนทหารเรือแทน เมื่อกลับมาท่านต้องไปสอบ แต่เงื่อนไขคือต้องสอบให้สำเร็จก่อนในวิชาทหารบก ทรงเตรียมพระองค์อย่างดีเพราะกลับมาทันทีเตรียมสอบและทรงสอบได้คะแนนสูงสุด จากโรงเรียนประเทศเยอรมนีก็เสด็จตรงไปที่โรงเรียนนายเรือ

Imperial German Naval College ซึ่งท่านได้ยศของทหารเยอรมัน แต่ทางเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานยศเป็นร้อยตรีมาภายหลังตั้งแต่อยู่โรงเรียน นายร้อยแล้ว

ภาพโรงเรียนเฟลนส์บูร์ก มุรวิก บนไปรษณียบัตร
มีลายพระหัตถ์รูปกากบาททางด้านซ้าย
ระบุว่า “ห้องอยู่” คือห้องที่ประทับ

ในปีพ.ศ.๒๔๕๔ เสด็จโรงเรียนนายเรือ เฟลนส์บูร์ก มุรวิก (Marineschule Flensburg Murwik) ที่เซนต์นิวโอสัน ณ ประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ทางเหนือติดกับชายแดน ประเทศเดนมาร์ก

ในปีแรกต้องเสด็จกับเรือหลวงวิกตอเรีย หลุยส์ (Viktoria Luise) เป็นเวลา ๑๐ เดือน ซึ่งตอนแรกต้องฝึกทหารก่อน (คือคนที่เข้า โรงเรียนนายเรือ อาจจะยังไม่ได้เรียนทหาร

มาเหมือนท่านก็ได้ ถ้าจบมัธยม ๖ หรืออะไรก็มาสมัครได้ เพราะฉะนั้นอาจจะยังถืออาวุธไม่เป็น เดินไม่เป็น) ประมาณ ๓ เดือนแรก ต้องไปฝึกทุกคน จะเป็นทหารมาหรือไม่เคยเป็นก็ตาม พระองค์ท่านก็เคยฝึกมาแล้ว ทรงบอกว่าง่ายมาก ตอน ๓ เดือน ที่เข้าโรงเรียนนายเรือ เป็น เพราะว่าไม่มีอะไรใหม่ ทรงฝึกมาหมดแล้ว

ภาพเรือหลวงวิกตอเรีย หลุยส์
บนไปรษณียบัตรที่ทรงส่งให้พระสหาย

ทรงเครื่องแบบนักเรียนนายเรือเยอรมัน
ระดับอินทรรณู
ตรงหน้าหมวกและมีดเห็นบัพ
อย่างเจ้านายเยอรมัน

ต่อมา ลงเรือประมาณ ๑๐ เดือน โดยไม่ได้
ออกจากเรือเลย ตอนนีทรวงรับยศเป็นเรือตรีไทยและ
เยอรมนีด้วย ทรงแต่งพระองค์เป็นนายร้อยตรีได้
แต่เวลาทำงานก็ทำงานเป็นกะลาสีเรือธรรมดา
แต่ทุกอย่างเหมือนนักเรียนนายเรือ เช่น ต้องล้าง
ดาตฟ้า อยู่ยาม ขนถ่านหิน งานหนัก ๆ ทั้งนี้ ถึงจะ
เป็นเรือตรีที่ไม่ได้บัตร แต่เวลาเรือจอดไปที่ไหน
ก็มีสิทธิ์รับเชิญพร้อมกับนายทหารเรือของเรือ
ก่อนที่จะเดินทางไปถึงสหรัฐอเมริกา เรือหลวง
วิคตอเรีย หลุยส์ ได้เดินทางไปประเทศต่าง ๆ ที่
นอกเหนือจากประเทศเยอรมนี เช่น สวีเดน
เดนมาร์ก เบลเยียม ได้ทรงมีโอกาสได้รับเชิญ
เฝ้าเจ้านายในราชสำนักหลายประเทศ และได้แทน
พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพิธีบางพิธี
เช่น พิธีถวายพระเพลิงพระเจ้าอยู่หัว ของประเทศ
เดนมาร์ก

พระบรมวงศานุวงศ์เดนมาร์กและผู้แทนประเทศต่าง ๆ
เข้าร่วมในพระราชพิธีพระบรมศพพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๘
ณ กรุงโคเปนเฮเกน
สมเด็จพระบรมราชชนกประทับด้านขวาสุดของภาพ

เราได้ทราบเรื่องการเดินทางของพระองค์ด้วยเรือวิคตอเรีย หลุยส์ จากหนังสือจดหมายเหตุ ที่ทรงบันทึกเป็นภาษาเยอรมันพร้อมทั้งวาดลายเส้นเช่นเดียวกับสหายทุกคนต้องทำคือนักเรียนนายเรือเมื่อมีเหตุการณ์อะไรต้องบันทึกเรื่อง จะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับเรือหรือเรื่องไปทัศนศึกษา ก็ได้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่ามาก เพราะมีภาพลายเส้นที่ทำไต่ดงามมาก ข้าพเจ้าได้พบด้วยตัวเองที่พระตำหนักของสมเด็จพระพันวัสสาฯ เป็นตู้ที่มีลิ้นชักอยู่ติดพื้นหลายตู้ โดยมากข้าหลวงจะนั่งกับพื้นและเปิดดูบ้าง เพราะมีของของข้าหลวงอยู่ในลิ้นชักด้วย แต่ข้าพเจ้าไปพบสมุดนี้ที่สำคัญมาก เป็นสมุดบันทึกซึ่งทราบหมดว่าได้เสด็จไปไหน มีภาพของทุกแห่งและต้องทำอะไรบ้างหลังจาก ๑๐ เดือนนี้

ปีต่อมาจาก ๑๐ เดือนนี้ทรงประชวรบ่อยมาก จนถึงกับต้องเข้าโรงพยาบาลหลายครั้ง และปรากฏว่าเป็นทั้งปอด หัวใจ และเริ่มเป็นโรคไต เพราะมีอาการมาตลอดในปีหลัง ๆ ซึ่งกลายเป็นโรคไตเรื้อรัง และขณะนั้นต้องเรียนหลายวิชามาก ทรงโปรดวิชาเหล่านี้มาก ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงสมเด็จพระแม่ (สมเด็จพระพันวัสสาฯ) ซึ่งไม่ได้ส่ง แต่พบในเอกสารส่วนพระองค์อยู่ในลิ้นชัก ในจดหมายทรงปรารภถึงนักเรียนทุนของพระองค์ที่เพิ่มขึ้นมาเป็น 2 คน คนหนึ่งเจ็บป่วย อีกคนหนึ่งแข็งแรงแต่เรียนช้า (คือหม่อมเต็ม) ประทานทุน ๒๑ ปี ตั้งแต่ชั้นเล็ก ๆ จนถึงจบแพทย์ ทรงเขียนว่า **“หม่อมฉันเองถ้าเป็นหมอก็คงสบายกว่าเป็นทหารบก เพราะหม่อมฉันชอบการเรียนอย่างนี้มาก”** ซึ่งก็เป็นครั้งที่ ๒ ที่ได้เห็นว่ามีความแน่วแน่ หลังจาก ๒ ปี ๔ เดือน ทรงเรียนและสอบวิชาครบหมดของทหารเรือ แต่ก็ยังต้องออกเดินเรืออีก ๑ ปี ในตำแหน่งว่าที่นายทหาร คือ ๑ ปี หรือ ๒ ปี ทางกองทัพเยอรมันบอกว่าถ้าประทับอยู่ได้อีก ๒ ปี จะให้ไปเรือลำนี้อีกลำละ ๑ ปี เป็นเรือลำเล็ก ๆ อาจได้เป็นกัปตันเรือ แต่ถ้าอยู่ปีเดียวนั้นจะต้องไปเรือใหญ่กับเรือหลวงไกเซอร์ (Kaiser) และจะได้ดำรงตำแหน่งเป็นรองกัปตันเรือ

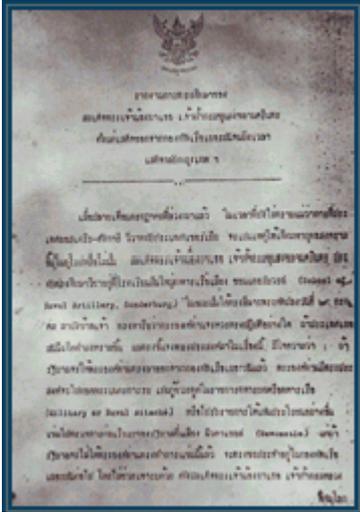
แต่สงครามโลก ครั้งที่ ๑ อุบัติขึ้น (คือทรงสำเร็จการศึกษาในปลายเดือนกรกฎาคม ซึ่งพอต้นเดือนวันที่ ๒ สิงหาคม สงครามโลกอุบัติขึ้น) ทูลหม่อมฯ มีพระประสงค์ที่จะลงเรือเพื่อที่จะไปฝึกเรือ เพราะมีพวกนักเรียนนายเรือ ซึ่งต้องไปรบจริง ๆ ไม่ใช่ไปเดินเรือเฉย ๆ ซึ่งท่านอยากจะไปกับพระสหาย แต่รัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศว่าเมืองไทยเป็นกลาง และทรงมีพระบรมราชโองการให้เสด็จกลับเมืองไทย ทูลหม่อมฯ ก็ทรงลาออกจากจักรวรรดิราชนาวิเยอรมัน ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ การที่จะให้เสด็จกลับเมืองไทยตามพระบรมราชโองการนั้น ก็ไม่ใช่่ง่ายนัก ต้องหาทางที่จะกลับ เพราะเวลานั้นมีการรบทางทะเล ซึ่งคิดที่จะให้เสด็จไปอยู่ประเทศเดนมาร์กสักพัก และเรียนอะไรต่อก็ไม่ค่อยทรงยินดีนัก เพราะไม่ทรงทราบภาษาดัชช์และภาษาเดนมาร์ก เพราะฉะนั้นก็ต้องไปเสียเวลาเรียนภาษาอีก ทรงบิดเบือนอยู่หลาย

เดือนกว่าจะไปที่ประเทศเดนมาร์ก แต่พอเสด็จถึงประเทศเดนมาร์กแล้ว หาวิธีที่จะกลับได้ คือ ได้คิดหลายวิธี อาจจะไปสหรัฐอเมริกาก็ได้ แต่ก็ลำบากต้องข้ามทะเลหรือไม่ก็กลับทางไซบีเรีย โดยทางรถไฟ แต่ในที่สุดก็มาทางธรรมดา โดยไปที่ประเทศอังกฤษและต่อมาทางเมดิเตอร์เรเนียน ๑ ปี ก็เสด็จกลับ มาเมืองไทยได้อย่างปลอดภัย

...ทรงชี้แจงพระประสงค์มาในเรื่องนี้มีใจความว่า : ถ้ารัฐบาลจะให้พระองค์ท่านทรงลาออกจากกองทัพเรือเยอรมันแล้ว พระองค์ท่านมีพระประสงค์จะไปทอดพระเนตรการรบ เป็นผู้ช่วยทูตในราชการทหารบก หรือทหารเรือ (Military or Naval Attach) หรือไปรับราชการให้เป็นประโยชน์อย่างอื่น เช่น ไปตรวจการต่อเรือรบของรัฐบาลที่เมืองนิวคาสเซิล (Newcastle) แต่ถ้ารัฐบาลจะไม่ให้พระองค์ท่านทำการเช่นนั้นแล้ว จะทรงขอประจำอยู่ในกองทัพเรือเยอรมันต่อไป โดยไม่ช่วยเขารบด้วย...

...ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การที่จะจัดให้ทรงทำการอย่างใดในหน้าที่ทางทหารเรือ ในระหว่างที่กองทัพเรือเยอรมันทำการสงครามนั้น คงเป็นการยากยิ่ง...คงมีแต่พอเป็นไปได้ก็ต้องให้เสด็จข้ามไปทวีปอื่นเสียทีเดียว มีตามประเทศในทวีปอเมริกาเป็นต้น หรือให้กลับพระนคร...

*ข้อมูลเพิ่มเติมประกอบเหตุการณ์ตัดสินใจเสด็จกลับประเทศไทย จากหลักฐาน รายงานการทรงศึกษา และสถานการณ์ช่วงเริ่มสงครามโลก ครั้งที่ ๑

รายงานการทรงศึกษาและสถานการณ์ช่วงเริ่มสงครามโลก ครั้งที่ ๑

๔. ทรงรับราชการในกองทัพเรือไทย

เมื่อกลับถึงเมืองไทยวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ.๒๔๕๗ ซึ่งใช้เวลานานพอใช้หลังจากที่ได้รับพระบรมราชโองการ และมาถึงแล้วเสด็จเข้ารับราชการในกระทรวงทหารเรือ ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ.๒๔๕๘ ยศที่ทรงได้รับเพิ่มขึ้นแล้วเป็นเรือโท มีพระประสงค์จะออกทะเล แต่กระทรวงทหารเรือไม่เห็นสมควรให้เจ้านายชั้นสูงทรงไปปฏิบัติเช่นนี้ (ตามที่เกริ่นไว้ตอนต้น

สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายเรือโทแห่งราชนาวิกไทย

ว่าการเป็นเจ้านายชั้นสูง ก็มีข้อเสียเหมือนกันคือ จะออกทะเลก็ไม่ได้รับอนุญาต) เพราะเสียงเกิน ไปและจะจัดให้พระองค์ได้รับราชการในตำแหน่งสำรองราชการ กรมเสนาธิการ คือให้ทรงเล่าเรียนเรื่องกองทัพเรือ ให้ทรงทราบทุกอย่าง และต่อมาย้ายไปประจำกองอาจารย์นายเรือกรมยุทธศึกษา นายเรือ ในวันที่ ๙ สิงหาคม ซึ่งท่านอยู่ไม่นานก็ย้ายแล้ว (ถึงจะสอนนักเรียนนายเรือ

คือท่านก็โปรดการเป็นครู แต่ก็อยากจะพานักเรียนออกทะเลบ้าง ก็ไม่มีใครอนุญาต)

ในระหว่างที่ทรงรับราชการในกระทรวงทหารเรือ ได้มีผลงานนับได้ประมาณ ๓ ผลงาน คือ **ผลงานที่ ๑** ได้มีบันทึกรายงานความเห็นเรื่อง “เรือ ส.” คือเรือดำน้ำ Submariner ไทยเรียกว่า “เรือ ส.” รายงานนี้ได้ทำขึ้นตามรับสั่งของเสนาธิการทหารเรือ คือนายพลโทพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร เป็นการศึกษาเรือดำน้ำอย่างละเอียด แต่ในจดหมายนำท่านเขียนไว้ว่า “**ท่านก็ทำอย่างดีเท่าที่จะทำได้ แต่ท่านไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเรือดำน้ำ เกรงว่าอาจจะมิข้อผิดพลาดได้**” ถึงอย่างไรก็ดีท่านได้ศึกษาเท่าที่ทรงทราบจากหนังสือต่าง ๆ ที่ทรง เพราะหนังสือที่ออกมาจากลิ้นชักต่าง ๆ มีหนังสือเกี่ยวกับเรือต่าง ๆ และหนังสือเรื่องเรือดำน้ำอีกหลายเล่ม ซึ่งคงสนพระทัยอยู่เหมือนกัน พร้อมกับเรื่องเรือนี้ก็มีในเรื่องที่เกี่ยวกับการทหารที่ต้องใช้ในการนี้จะพูดถึงคนที่ประจำเรือดำน้ำว่าจะต้องมีกี่คน และคำนวณถึงว่าควรจะได้เงินเดือนเท่าไร เช่น ๒๕ บาท ๓๖ สตางค์ ละเอียดอย่างมาก ๆ ทำงานประมาณไว้อย่างเรียบร้อย แต่บันทึกนี้ได้ถูกเก็บไว้ในตู้ในรัชสมัยหนึ่ง คือตู้ที่ส่งมาไม่มีใครสนใจและได้นำเอาบันทึกนี้ใส่ลิ้นชักและเข้าอยู่ในตู้เซฟและไม่มีใครได้อ่าน ไม่มีใครทราบเรื่องเลย ซึ่งได้พบขึ้นใหม่เมื่อหลายปีให้หลัง คือปี พ.ศ.๒๕๑๓ ประมาณ ๖๐ ปีให้หลัง มีคนไปพบตู้เซฟนี้เปิดไม่ได้และได้เรียกแจ็กมาไข จึงพบบันทึกเล่มนี้ ซึ่งฮือฮามาก พิมพ์ออกเผยแพร่ ขณะนั้นมีเพียง ๔ ฉบับคือ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (แล้วก็หายไปไหนไม่ทราบ) **ผลงานที่ ๒** คือ ซึ่งก็ไม่ใช่ของพระองค์ท่านเสียทีเดียว แต่ทรงช่วยกันทำการจำลองยุทธทางเรือ คือรัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้คนบริจาคเงินซื้อเรือรบหลวงพระร่วงอยู่ช่วงหนึ่ง และในงานฤดูหนาว ได้มีพระบรมราชโองการให้จัดงาน เรื่อง “จำลองยุทธทางเรือ” ทรงมอบหมายให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นกำแพงเพชร อัครโยธิน เป็นผู้จัดการเรื่องนี้ ซึ่งจะต้องสร้างเรือจำลองขนาดเล็กแต่ก็ไม่เล็กทีเดียว เป็นขนาดที่คนเข้าไปอยู่ได้ ทูลหม่อมฯ ทรงโปรดเรื่องนี้มาก เคยสร้างเรือจำลองเอมเดนของประเทศเยอรมัน แล้วจึงมาสร้างเรือจำลองของกองทัพไทยหลายลำ และทรงคิดว่าเวลารบมันต้องเป็นอย่างนี้ มีการแสดงให้เห็นว่าการรบจะต้องจัดเรือแบบนี้ รูปแบบ เครื่องแบบ ซึ่งมีรูปในเรือ มีคนประมาณ ๑๐ คน นั่งบ้าง นอนบ้าง และเครื่องแบบนี้เป็นกางเกงขาสั้น ซึ่งแทนที่จะติดอินทรธนูที่ตรงปากก็ไปติดที่ตรงขากางเกง ท่านก็ทรงคิดเครื่องแบบสำหรับเรือพิเศษด้วย งานนี้แสดงที่สระโหนดาษ ในเขาดิน เดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๘๘ **ผลงานที่ ๓** คือ โครงการสร้างกองทัพเรือ ฟังเสียงแล้วรู้สึกใหญ่โตมาก แต่ที่จริงเล็กน้อย เป็นโครงการที่เขียนไว้ในสมุดแบบฝึกหัดเล็ก ๆ บาง ๆ เหมือนเด็กนักเรียนอย่างนั้น ข้าพเจ้าไปพบเองที่ห้องสมุดโรงพยาบาลประสาธน์ คือในปี พ.ศ.๒๕๒๖ สมเด็จพระแม่ของข้าพเจ้าไม่ค่อยโปรดเก็บของ มีอะไรก็ทิ้ง ถึงเวลานั้นคุณหมอบรรพ รัตนกร อยู่ที่โรงพยาบาล

ประสาธจะมาเผ่าบอย ซึ่งทำไปทำมาก็บอกว่าถ้าไม่มีพระประสงค์จะไม่เก็บของตรงนี้ก็กินดีรับแม่ก็ยกโต๊ะทำงาน แก้อ้อ โคมไฟ และเอกสารมากมายให้ไปหมด ซึ่งห้องสมุดโรงพยาบาลประสาธห้ามเข้า คือคนเข้าไปอ่านไม่ได้มีไว้เฉย ๆ ข้าพเจ้าก็อยากเข้าไปดูว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งตอนนั้นหมอประสาธไม่อยู่แล้ว และได้ขออนุญาตผู้อำนวยการโรงพยาบาลประสาธเข้าไปดูของที่มีอยู่ซึ่งก็พบโต๊ะ โคมไฟ และไปเห็นสมุดเล่มนี้เข้าก็รู้สึกดีใจ และขณะนั้นทำงานที่หอจดหมายเหตุอยู่พร้อมกับที่รองผู้บัญชาการอยากดูเรื่องประวัติของกองทัพเรือมาก และท่านก็สนใจเรื่องการจำลองยุทธ ซึ่งท่านก็มีหนังสือจำลองยุทธก็เลยมีการแลกเปลี่ยนกัน ข้าพเจ้าจึงเอาสมุดเล่มนี้ (เอาออกจากห้องสมุดไม่ได้) ไปถ่ายเป็นสำเนา และเอาสำเนาไป แล้วท่านให้หนังสือมาเล่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจำลองยุทธ ภายหลังเรื่องโครงสร้างกองทัพเรือก็แพร่หลายไปทั่วในหนังสือของโรงพยาบาลศิริราชก็มีเรื่องกองทัพเรือ การสร้างกองทัพเรือของท่าน เป็นกองทัพเรือเพื่อการป้องกันประเทศมากกว่า คือเป็นเรือเล็ก ๆ สำหรับที่จะใช้สะดวกในการป้องกัน ซึ่งในเวลานั้นนายทหารเรือ ได้กลับมาจากการเรียนในประเทศมหาอำนาจ ได้มีนโยบายที่จะเป็นกองทัพที่บุกรุกมากกว่า คือควรจะเป็นเรือใหญ่ ๆ ขนทหารไปได้เยอะ ๆ มีไปฝึก ถ้าจะต้องไปโจมตีที่ไหน มีเรือที่มีปืนมาก ๆ อะไรทำนองนี้ ความคิดของพระองค์ก็ล่องหน้าต่อยุค เป็นสิ่งที่เราจะเห็นหลาย ๆ เรื่อง ท่านได้คิดอะไร เสนออะไร มันเร็วเกินไปบางอย่างตั้ง ๖๐ ปีให้หลังถึงจะได้ปฏิบัติกัน และในวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๔๕๘ ซึ่งไม่ถึง ๑๐ เดือนเต็ม ที่ทรงประทับอยู่ในราชธานี ทูลหม่อมฯ ทรงกราบถวายบังคมลาออกจากราชการทหารเรือ และทูลลาออกไปศึกษาวิชาฝ่ายพลเรือนในประเทศสหรัฐอเมริกาต่อไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายทหารพิเศษนอกกองประจำการ ซึ่งที่จริงท่านขอไปเอง ท่านขอภายหลังเมื่อเสด็จไปสหรัฐอเมริกาแล้ว เพราะทรงเห็นว่าพลเรือนลำบาก ถ้าเป็นทหารจะง่ายกว่ามาก ท่านก็เลยขอเป็นนายทหารพิเศษนอกกองประจำการ พระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงอนุญาตให้เสด็จสหรัฐอเมริกาอย่างไม่ค่อยเต็มพระทัยนัก มีบันทึกเขียนว่า **“ไม่รู้จะทำอย่างไร ทรงให้อนุญาตแล้ว จะกลับมาทรงกลับคำก็ได้ ก็เลยต้องปล่อยให้ไป”**

๕. การแพทย์และการสาธารณสุข

ตั้งพระทัยที่จะเสด็จออกจากกรุงเทพฯ ไปสหรัฐอเมริกา ในเดือนกุมภาพันธ์ หรือเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๔๕๘ คือหลังจากลาออกแล้ว ๒-๓ เดือน แต่เมื่อเสด็จออกจากประเทศไทยแล้วประมาณเดือนมีนาคม ทรงประชวรเป็นไทฟอยด์อย่างหนัก ต้องประทับรักษาพระองค์ที่ประเทศสิงคโปร์หลายเดือน และในที่สุดก็เสด็จไปถึงสหรัฐอเมริกา (ไม่ทราบแน่ บางคนก็บอกว่าจากเมืองไทย แต่ท่านจะกลับมาเมืองไทยหรือรออยู่ที่ประเทศสิงคโปร์ก็ไม่ทราบแน่) แต่

ไปถึงซานฟรานซิสโก (San Francisco) วันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๕๙ ซึ่งนานหลายเดือนมาก หลังจากที่ได้เสด็จออกไปตั้งแต่เดือนมีนาคม และไปถึงบอสตัน (Boston) ในวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๕๙

ดร.ฟรานซิส บี แซร์ (Dr. Francis B.Sayre)
ที่ปรึกษาชาวอเมริกันที่ช่วยดำเนินการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญา
ที่ไม่เป็นธรรมให้แก่ประเทศไทย จนได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็น
“พระยาภิบาลยาณไมตรี”

ได้ทรงตกลงเรียนที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard) เพราะมีพระยาภิบาลยาณไมตรี (Dr.Francis B.Sayre) เป็นชาวอเมริกัน ที่เคยทำงานในกระทรวงต่างประเทศที่ทรงรู้จัก ซึ่งแนะนำให้ทรงเรียนที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (เพราะทรงไม่แน่พระทัยว่าจะไปเรียนที่จอห์น ฮอปกินส์ (The Johns Hopkins University) หรือที่ฮาร์วาร์ด ซึ่งเวลานั้นไม่เปิดภาคเรียน) ท่านจึงเสด็จไปอยู่ที่เมือง Gloucester เป็นเมืองชายทะเล ซึ่งสถานทูตเวลาหยุดพักร้อน จะไปอยู่ที่นั่นกัน ท่านจึงไปพักอยู่ที่นั่นด้วย จนถึง ๑ เดือน

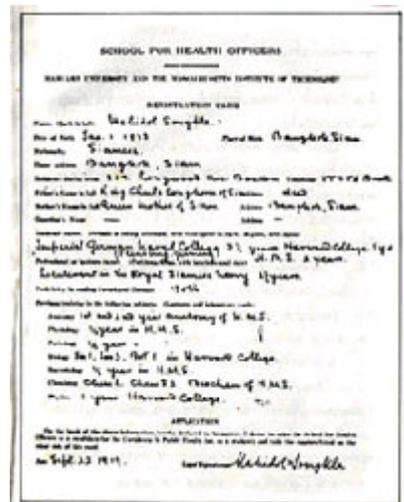
แฟลต เลขที่ ๖๓ ถนนลวงวูด บรูกลายนี่ ซานเมืองบอสตัน
ที่ประทับระหว่างทรงศึกษาวิชาแพทย์ ณ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

ประมาณปลายเดือนกันยายน มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเปิดภาคเรียน ระหว่างที่ทรงพักผ่อนอยู่ที่มหาวิทยาลัยทรงมีรับสั่งว่า มีนักข่าวหนังสือพิมพ์ ของนิวยอร์กมาสัมภาษณ์ เข้าใจว่าคน ๆ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงแนะนำไว้ ซึ่งมีจดหมาย เพราะในจดหมายที่นักข่าวตอบไปถึงรัชกาลที่ ๖ บอกได้ว่าได้รับลายพระราชหัตถเลขาที่ฝากน้องชายมาแล้ว ซึ่งมาสัมภาษณ์ทูลหม่อมมฯ คือถ้าไม่รู้จักกันทูลหม่อมมฯ คงไม่ยอมให้สัมภาษณ์และน่านด้วย

ประมาณ ๒ หน้ากระดาษ ขณะที่ประทับอยู่ที่ Gloucester นี้ (คำถามไม่เห็น แต่เขาพิมพ์แต่รับสั่ง) มีรับสั่งว่า “ข้าพเจ้าเป็นร้อยโทในราชนาวี แต่เวลานี้เป็นทหารสำรอง ข้าพเจ้าเชื่อถือว่ากองทัพบก และกองทัพเรือ มีกำลังที่จะป้องกันประเทศเท่านั้น (เรื่องเดิม) แต่มากกว่านี้ข้าพเจ้าคิดว่า เงินของรัฐบาลจะใช้สำหรับสาธารณะประโยชน์ ข้าพเจ้าชอบที่จะสร้างโรงพยาบาลมากกว่า สร้างเรือรบ ข้าพเจ้าได้เลือกที่จะเรียนการสาธารณสุข (ซึ่งทรงเรียกว่า สุขาภิบาล) เพราะข้าพเจ้า คิดว่าจะเป็นทางที่จะให้โอกาสแก่ข้าพเจ้ามากที่สุดในการทำประโยชน์” เรื่องท่านทรงเรียน อะไรแน่ในการเริ่มต้นมีการถกเถียงกันมาก ซึ่งพบหลักฐานเป็นลายพระหัตถ์ที่เขียนถึง สมเด็จพระเจ้า (สมเด็จพระพันวัสสาฯ) เขียนในปีที่ ๒ ที่ไปอยู่บอสตันแล้ว บอกว่า “ปีนี้จะเรียนหมอ จะเลิกจากสุขาภิบาล” ก็คล้าย ๆ ว่าท่านได้เรียนสุขาภิบาลของท่านมาอีกปีหนึ่ง และในปีที่ ๒ กลายเป็นเรียนหมอ ซึ่งอันนี้ถกเถียงกันมากเพราะว่าตอนที่ไปถึง ท่านไปลงเรียนสุขาภิบาล แต่พอภายหลังเรียกว่าเรียนหมอ (อะไรกันแน่ก็ไม่ทราบ) ตามความเข้าใจของข้าพเจ้าเอง วิชาคงเหมือนกันคือพื้นฐานของการเรียนหมอหรือสุขาภิบาล เพราะฉะนั้นจะเปลี่ยนจากไหน ก็เป็นเพียงชื่อ ปีที่ ๑ และปีที่ ๒ เรียกสุขาภิบาลก็ได้ เพราะในปีที่ ๓ ท่านก็กลับมาเลือกเป็น Public Health อย่างแท้จริง แต่ในอันดับแรกตามที่เข้าใจ รู้สึกมีเอกสาร (ที่ไหนไม่ทราบเวลานี้ แต่ไม่ได้เป็นอันแท้จริง ที่ทรงสอบภายหลัง ที่เรียน Public Health ตั้ง ๒ แห่ง คือที่มหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด (Harvard University) และ MIT (Massachusetts Institute of Technology) ด้วยกัน ถึงจะเป็น Certificate Public Health (C.P.H.) อันแรกคงไม่ใช่อาจจะเป็นอะไรของฮาร์วาร์ด เฉพาะก็ได้ นี่ก็เป็นข้อสันนิษฐานของข้าพเจ้า)

การศึกษาวิชาแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข ที่ทราบแน่ชัดว่าทรงเรียนอะไรเมื่อปีแรก ๆ นั้น ออกจะ ลำบากและสับสน บางคนก็บอกว่าเรียนแพทย์ก่อน จะมีการลงทะเบียนเหมือนวิชาสาธารณสุขในปีแรกด้วย ถึงอย่างไรก็ดีมีวิชาพื้นฐานยังไม่เคยทรงเรียนมานานัก เช่น เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ คำนวณ ท่านก็ไม่ได้เรียน แต่เขายกเว้นให้

ในวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๔๖๐ ทรงเขียนถึง สมเด็จพระเจ้า (สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ว่า “ปีนี้เข้าเรียน ในโรงเรียนหมอ ออกจากโรงเรียนสุขาภิบาล เพราะเห็นว่า

ใบสมัครเข้าศึกษา ณ School for Health Officer และ The Massachusetts Institute of Technology

วิชาหมอมจะมีประโยชน์มาก และเมื่อภายหลังจะเรียน
สุขาภิบาลอีกก็ได้ ในขั้นต้นคิดว่าจะเรียนวิชาหมอเพียง
๒ ปี (เป็นอะไรที่แปลกมาก) แล้วจะเข้าไปเรียนไปอีก ๒ ปี
ในเมืองไทย ที่โรงเรียนราชแพทย จึงจะเป็นหมอรักษา
คนได้” ซึ่งคงไม่มีใครทราบนักที่ท่านเรียนที่เมืองนอก
แล้ว ๒ ปี แล้วมีรับสั่งว่า จะมาเรียนให้จบที่เมืองไทย (แต่
สำหรับสุขาภิบาลนั้น จะต้องเรียนอีก ๑ ปี จึงจะได้ประกาศ
นียบัตรสำหรับสุขาภิบาล) สิ่งที่น่าอนงก็คือไม่ได้เสด็จ
กลับมาเรียนหมอที่เมืองไทย แต่ก็มีดำริว่าอาจจะทำงาน
ซึ่งการเรียนของท่านเป็นที่ลำบากมาก พ.ศ.๒๔๖๑ ทรง
เรียนแพทย์ปีที่ ๒ และ พ.ศ.๒๔๖๒ ทรงลงทะเบียนเป็น
นักเรียนสาธารณสุข ของ School for Health Officer
ทรงเริ่มเรียน ๑ ภาค แล้วเสด็จกลับเมืองไทย (คือมีอะโรมาเปลี่ยนการเรียนให้จบง่าย ๆ ไม่ได้)
ในปีนี้มีสมเด็จพระพันปีฯ สวรรคต ต้องเสด็จกลับเมืองไทย และอยู่นานมากเพราะทรงสมรส
ซึ่งในปีนั้นเสด็จมาถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรม
ราชชนนีพันปีหลวง และทรงสมรส ในปี พ.ศ.๒๔๖๒

สมเด็จพระบรมราชชนก และ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๖๓ เสด็จบอสตัน โดยทรงนำนักเรียนทุนมาด้วย ทรงแวะที่ยุโรป
และไปถึงบอสตันเดือนมกราคม ทรงเรียนสาธารณสุขต่อ ในเอกสารข้าพเจ้าเห็นว่าทรงอยู่เพียง
ครึ่งปีเท่านั้นท่านก็ได้สำเร็จแล้ว (คือสองภาคเท่านั้น ภาคแรกก่อนที่จะกลับเมืองไทย
กลับมาเสียเวลาสักพัก กลับไปอีกภาคหนึ่งก็สำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าเห็นมาเสมอว่าสำเร็จเมื่อเดือน
มิถุนายน) แต่สำเร็จนั้นคือสอบไล่หมดแต่ยังต้องมีรายงาน กว่าจะได้ประกาศนียบัตรก็วันที่
๑๐ กันยายน ได้ประกาศนียบัตรการสาธารณสุข Certificate Public Health (C.P.H.) เวลานั้น
เพียงประกาศนียบัตร เพราะการสาธารณสุขไม่มีใครเขาเริ่มเรียนกัน ถ้าเป็นเด็กนักเรียนเพิ่ง
จบเรียนอะไรก็ต้องเรียนแพทย์ เพราะว่าถ้าเรียนสาธารณสุขจะไปทำอะไร ถ้าไม่ได้เข้าทำงาน
ของรัฐบาลคงทำงานส่วนตัวไม่ได้ ถ้าเรียนแพทย์ไม่ได้เข้าทำงานของรัฐบาลก็สามารถที่จะเป็น
แพทย์ส่วนตัวได้ เพราะทุกคนจะต้องเรียนแพทย์ ไม่มีใครเลือกเรียนสาธารณสุขก่อน

การที่ทรงเลือกวิชาสาธารณสุขศาสตร์ก่อนวิชาแพทยศาสตร์ ทรงเห็นว่าเป็นวิชา
ที่ช่วยประชาชนจำนวนมาก แต่ในที่สุดก็ต้องยอมรับว่าวิชาหมอนั้นต้องเป็นพื้นฐาน

การศึกษาหรืองานอื่น ๆ ของพระองค์เป็นสิ่งที่ยาก จะมีเหตุการณ์ต่าง ๆ มาแทรกอยู่เรื่อย เช่น การสวรรคตของเจ้านายชั้นสูง การประชวรของพระองค์เอง การประชวรของพระเชษฐภคินี ทูลหม่อมหญิงวไลยฯ (สมเด็จพระเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร) ขณะนั้น ประชวรที่พระวังกะ (ไต) ที่เมืองไทย สมเด็จพระแม่ขอให้ลูกชายหาแพทย์ไปรักษาที่เมืองไทย แต่ ทูลหม่อมฯ รับสั่งว่าถ้าทูลหม่อมหญิงวไลยฯ เสด็จออกมาจะดีกว่า จะได้มีความเห็นของแพทย์ หลาย ๆ คน จะทำอะไรดีกว่านำแพทย์ไป ๑ คน โดยทรงรับเป็นผู้นำทูลหม่อมหญิงวไลยฯ ออกมา รู้สึกจะเสียเวลาเกือบ ๑ ปี ในการนี้ทรงรับมาประทับที่ประเทศฝรั่งเศสก่อน แล้วให้ แพทย์ฝรั่งเศสดูอาการ และต่อไปที่ประเทศอังกฤษ มีแพทย์หลายคนที่มาดูเรื่องทูลหม่อม หญิงวไลยฯ และในที่สุดก็ทรงฝ่าพระวังกะออก รวมถึงการพักฟื้นที่ประเทศฝรั่งเศส ตรงนั้นนอกจากจะเสียเวลาอย่างนี้เท่านั้น คือทำให้ท่านประชวรไปเลยและเป็นอาการที่หนัก มาก เพราะทูลหม่อมฟ้าหญิงฯ ท่านประชวรมากทำให้หยุดหงิด ซึ่งท่านก็ทนมาเรื่อย ๆ เพราะเป็นคนเจ็บ ในที่สุดพระองค์เองก็มาประชวรและต้องขอให้เจ้านายอื่น คือสมเด็จพระ ยะยาชัยนาทฯ เสด็จมาแทนพระองค์ดูแลทูลหม่อมฟ้าหญิงฯ และตัวพระองค์เองขอพัก ทุกอย่าง ๓ ปี ในเวลา ๓ ปี ท่านก็ไม่ได้หยุด ทรงคิดเลยว่าจะต้องไปเรียนต่อ ถึงได้ไปเรียนที่ มหาวิทยาลัยเอดินบะอร์ก (Edinburgh) ในสก๊อตแลนด์ ที่ทรงเลือกที่นี้เพราะว่าด้วยที่เรียน มาแล้ว ๒ ปี จบสาธารณสุข เขาก็ให้เรียนต่ออีก ๒ ปี เท่านั้น ถึงจะได้ปริญญาแพทยศาสตร์ ทรงตั้งพระทัยจริง ๆ ที่จะไปอยู่ ซึ่งไปอยู่ได้ ๓ อาทิตย์เท่านั้นท่านก็ทนอากาศไม่ได้ หนาวและ ซึ้นเกินไป พระวังกะก็กำเริบ หมอบอกว่าไม่ได้ ต้องไปพักฟื้นตามเมืองชายทะเลที่ประเทศอังกฤษ และในที่สุดจึงไม่สบายพอจะเรียนต่อ และถามมาที่เมืองไทยว่าจะมีงานให้ทำหรือไม่ (ซึ่งยัง อยู่ในช่วงรัชกาลที่ ๖) พอเสด็จกลับเมืองไทยจึงมาเป็นอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย เวลานั้นมี มหาวิทยาลัยแห่งเดียวคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงทรงเป็นอธิบดีของกรมมหาวิทยาลัย ท่านทำงานหนักมากเพราะท่านได้ทรงวางแผนทำอะไรต่าง ๆ เช่น การเรียนพื้นฐาน ท่านทำได้ หมดแล้วในสมัยนั้น คือพื้นฐานที่เมืองไทยนำมาใช้สัก ๑๐ ปีมานี้เอง ที่นักศึกษาปีที่ ๑ ควรจะมีความรู้นอกจากอาชีพของตัวเอง ท่านคิดว่าควรจะเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ๖๐ ปีมาก่อน แต่ต้องใช้เวลา ๖๐ ปี กว่าจะได้ปฏิบัติและทำได้จริง ๆ เพราะเวลานั้นท่านก็ปฏิบัติด้วย คือท่าน ไปสอนวิชาอะไรที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ แต่ท่านก็เชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย และท่านก็บรรยายร่วมด้วย เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ประเทศต่าง ๆ เรื่องศิลปะ ฯลฯ และทรง นำชมสถานที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังด้วยพระองค์เอง ทรงบรรยายเรื่องประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมนี ท่านก็เชิญผู้เชี่ยวชาญอย่างสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ มาทรง บรรยายประวัติศาสตร์ เป็นต้น ท่านปฏิบัติและเขียนเป็นโครงการเลย ภายหลังเขาให้ท่าน

นั่งเขียนหนังสือเท่านั้น ท่านทรงเห็นว่าไม่ไหวจึงลาออก และมาสนพระทัยเรื่องการสอน ทรงสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น และได้ทรงเป็นประธานสร้างโรงพยาบาลศิริราช ท่านทรงทำงานหนักมากจนประชวร และได้ให้แพทย์ตรวจดูอาการ ท่านทรงเขียนเป็นลายพระหัตถ์ว่า “คนไข้เป็นอย่างนี้ (เรียกตัวเองว่าคนไข้) งานที่คนไข้คนนี้จะต้องมีอะไรบ้าง สอนหนังสือได้กี่ชั่วโมง (คือสอน ๔ ชั่วโมง ต้องเตรียมอีก ๖ ชั่วโมง) จะต้องเสด็จไปในพระราชพิธี คนไข้คนนี้จะต้องทำงานอยู่เวลานี้ไหวหรือไม่ เพราะถ้าทำไม่ไหวควรจะหาผู้แทนมาไว้ก่อน ถ้าฝืนทำไป ไม่สบายขึ้นมาจะลำบากกับคนที่จะแทน เพราะฉะนั้นควรหรือไม่ที่จะหาผู้แทนเสียเดี๋ยวนี้” นี่ก็คืองานที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ทุกอย่าง แต่ในที่สุดคณะแพทย์รายงานว่าควรไปรักษาพระองค์ที่ต่างประเทศ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงรู้จักเมือง Heidelberg ประเทศเยอรมนีดีรวมถึงแพทย์ด้วย ท่านจึงทรงแนะนำให้ไปที่นั่น จึงได้เสด็จไปรักษาพระองค์ที่ Heidelberg แต่แพทย์ที่นั่นรักษายังไงก็ไม่ทราบ รายงานว่าที่จริงยังทรงทำงานได้ ถ้านอมพระองค์และประทับในที่ ๆ ไม่หนาวนัก จึงทรงตัดสินพระทัยกลับไปทัมมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด

ในที่สุดทรงได้รับปริญญาในปีสุดท้าย ขณะนั้นทรงอยากไปอินเทิร์นที่ฮาร์วาร์ด แต่ท่านรับสั่งว่า เสียเวลามากเกินไปและอยากกลับเมืองไทย และคิดว่าจะอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช (อันนี้ยังไม่ทราบแน่ เห็นสองอย่างคือ บางคนบอกทางโรงพยาบาลศิริราชไม่ยอมรับท่าน เพราะท่านเป็นเจ้านายชั้นสูง แต่ไปเห็นอีกเรื่องหนึ่งว่า ทางโรงพยาบาลศิริราชยินดีที่จะรับท่าน แต่ไม่ทราบว่ามีใครไม่ยอม คือจะถวายตำแหน่งให้ท่านเป็นหัวหน้าของอินเทิร์นอะไรทำนองนี้) และในที่สุดก็ไม่ได้เสด็จกลับ แต่เสด็จไปที่โรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่

เสด็จไปเป็นแพทย์ประจำบ้าน ณ โรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่
เมื่อเดือนเมษายน ๒๔๗๕ ประทับที่บ้านพักผู้อำนวยการ อาคารทางซ้ายของภาพ

ไม่ได้ไปอินทรีน ไปเป็นแพทย์ผู้ช่วยแทน เพราะไม่ได้เป็นโรงพยาบาลของรัฐ ไปอยู่ประมาณ ๓ อาทิตย์ก็ต้องเสด็จกลับกรุงเทพฯ เพื่อถวายพระเพลิงสมเด็จพระราชบิดุลดาบรรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (ทรงรักกันมากเพราะเป็นอาแท้ ๆ ของท่าน ซึ่งเป็นน้องแท้ ๆ ของรัชกาลที่ ๕) และทรงทำงานหนักด้วย คืออยู่กลางคืนแทนหมอ เสด็จมาถึงทรงนำ อวัยวะของผู้ป่วยที่โรงพยาบาลแมคคอร์มิคมาให้ที่โรงพยาบาลศิริราชวิเคราะห์ ซึ่งพอตรวจ ขึ้นเนื้ออวัยวะเสร็จ ท่านรับสั่ง “หมอนั้นไม่สบาย ส่งหมอมาดูด้วย” ทรงกลับไปที่วังสระปทุม และไม่ได้ออกมาอีกเลย ภายในระยะเวลา ๔ เดือน ไม่ได้ทรงหยุดงานเลย ทรงทำงานสำหรับ โรงพยาบาลศิริราชมาก หมอที่เป็นคนบดไปเฝ้าอยู่เรื่อยและจัดการเรื่องโรงเรียนพยาบาล ด้วย และรับสั่งเรื่องงานมาก นอกจากนั้นมิจดหมาย ๒ ฉบับ (ซึ่งมาเล่าภายหลัง) ขณะประจวร สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีลายพระหัตถ์ถวายสมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๑ จดหมายนี้ไม่ได้เคยเห็นจากสมเด็จพระแม่มาก่อน ขณะทำงานที่หอจดหมายเหตุ แต่มีสำเนาอยู่ที่นั่น จึงรีบไปที่นั่นก่อน แล้วไปทูลถาม และไปไขกุญแจลิ้นชักก็พบต้นฉบับของจดหมายฉบับนี้ ส่วนหนึ่งทรงพูดว่าท่านขอให้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพไปเฝ้าตอนที่ประจวร และมีรับสั่งว่า

ตึกมทิดลบำเพ็ญ ตึกผู้ป่วยทันสมัยหลังแรกที่สร้างขึ้น โดยทุนของสมเด็จพระราชบิดา

ตึกบัญชาการของคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ที่ทูลกระหม่อมฯ ทรงบริจาคเงินสมทบครึ่งหนึ่ง

“ตั้งแต่หม่อมฉันเกิดมาก็เห็นแต่สมเด็จพระแม่ทรงเป็นทุกข์เป็นโศก ไม่มีอะไรที่จะให้ ชื่นพระหฤทัยเสียเลย สงสารสมเด็จพระแม่จึงคิดว่าลูกผู้ชายของท่านก็เหลือ อยู่แต่หม่อมฉัน คนเดียว ควรจะสนองพระคุณด้วยการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สมเด็จพระแม่ทรงยินดี ด้วยเห็นลูกสามารถทำความดีให้เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ ไม่เลี้ยงมาเสียเปล่า เมื่อคิดไปว่าทำอย่างไรดี หม่อมฉันคิดเห็นว่าในทางราชการนั้นก็มิทูลกระหม่อมพระราชโอรส ในสมเด็จพระศรีพัชรินทรีฯ อยู่หลายพระองค์แล้ว ตัวหม่อมฉันจะทำราชการหรือไม่ก็ไม่ผิดกัน

เท่าใดนัก จึงคิดว่าการช่วยชีวิตผู้คนพลเมืองเป็นการสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งหม่อมฉันอาจจะทำได้โดยลำพังตัว เพราะทรัพย์สินส่วนตัวมีพอเลี้ยงชีวิตแล้ว จะสละเงินที่ได้รับพระราชทานในส่วนที่เป็นเจ้าฟ้าเอามาใช้เป็นทุนทำการตามความคิดให้เป็นประโยชน์ในบ้านเมือง” ทรงไปพบหลังสิ้นพระชนม์แล้วหลายสิบปี

จดหมายอีกฉบับหนึ่งสมเด็จพระยาชัยนาทเรนทร ทรงเขียนถึงพระเจ้าอยู่หัวฯ ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๒ คือไม่กี่วันหลังจากที่สิ้นพระชนม์แล้วว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ในเวลาที่สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ประชวรหนัก วันหนึ่งทรงรู้สึกว่าจะสิ้นพระชนม์ในไม่ช้านัก จึงได้เรียกข้าพระพุทธเจ้าเข้าไปเฝ้าข้างแท่น และได้แสดงพระประสงค์ในเรื่องส่วนพระองค์ไว้ ดังต่อไปนี้” (ก่อนที่จะอ่านเรื่องนี่ยากที่จะพูดถึงหม่อมต่าง ๆ คิดไว้ว่าจะอยู่ได้นานเท่าไร ในตอนที่อยู่สหรัฐอเมริกา มีหม่อม ๒ คน ที่พูดกันว่าตอนที่สอบไล่ครั้งสุดท้ายทรงเหนื่อยมาก และประชวรหนักด้วย ภายหลังต้องผ่าตัดไปตามระเบียบ เรื่องไตก็ไม่ดีเลย เรื่องตัวเลขของไต ใช้ไม่ได้เลย หม่อมบอกว่าถ้าการประชวรเนื่องมาจากการเกร็ง เครียด ทำงานหนัก นี่ก็อาจจะอยู่ได้ประมาณปีสองปีก็หาย แต่ถ้าไม่ใช่คงอยู่ได้เพียงนับเป็นเดือน ท่านเองที่เสด็จกลับมาถึงเมืองไทย ท่านมีลายพระหัตถ์ (เวลานี้นึกไม่ออกว่าถึงใคร) บอกว่าจะกลับไปอยู่ที่เมืองไทย คิดว่าคงจะทำงานได้อีก ๒-๓ ปี แต่อันที่จริงเสด็จกลับมาแล้วทำงานได้เพียงไม่ถึงปี)

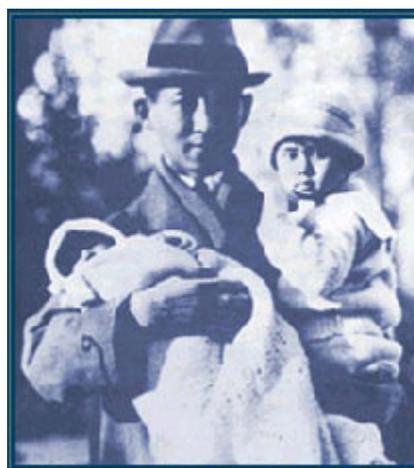
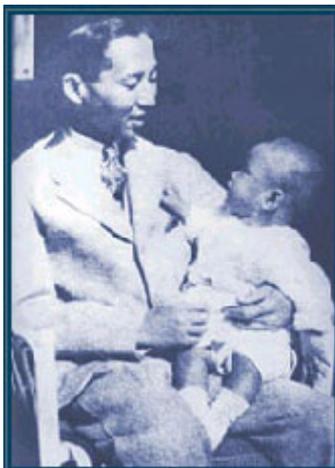
ข้อ ๑. ในเรื่องพระศพทรงไม่อยากจะเปลืองเงินมาก อยากให้เอาไปฝังไว้ที่วัดเทพศิรินทร์ หรือวัดใดก็ได้ จะได้ไม่ต้องมีการทำบุญมากนัก พระเมรุไม่อยากจะให้เป็นเมรุกลางเมือง เพราะเปลืองเงินมากนัก ทำพระเมรุที่ไหนก็ได้ แต่ถ้าเป็นไปตามนี้ไม่ได้ จะต้องตั้งพระศพตามประเพณีแล้ว ที่วังสระปทุมไม่มีที่เห็นว่าวังสวนกุหลาบว่างอยู่เปล่า ๆ เอาไปตั้งที่นั่นก็ได้ (ข้าพเจ้าก็ทราบว่พระศพตั้งที่นั่น ก็นึกว่าทางราชการสำนักพระราชวังเป็นคนคิด แต่มาเห็นอย่างนี้ก็รู้สึกที่ท่านสั่งเอง ให้ไปตั้งที่วังสวนกุหลาบ ปัจจุบันนี้ก็เปิดใช้แล้ว) และการทำบุญนั้นขอให้มีแต่น้อย เพราะเป็นการเปลืองเงินไม่ได้ประโยชน์ยั่งยืน ถ้าใครมีใจ

โกศพระศพ สมเด็จพระบรมราชชนก
ประดิษฐาน ณ ห้องพระโอรังสวนกุหลาบ

ศรัทธาทำบุญอุทิศส่วนกุศลถวายท่านแล้ว ก็ขอให้ช่วยกันออกเงินทำอะไรให้เป็นสิ่งมั่นคงถาวร ให้เป็นประโยชน์ยั่งยืนต่อไปภายหน้า งานพระเมรุก็ขอให้เปลื้องเงินน้อยที่สุด” ซึ่งเป็นเรื่องคล้าย ๆ ในพินัยกรรม คือท่านเคยทำพินัยกรรมแล้ว และอันนี้เป็นรับสั่งเฉย ๆ พินัยกรรมท่านทรงทำเมื่อท่านทรงสมรสในเดือนกันยายน และเดือนตุลาคมก่อนจะเสด็จออกไป ท่านทำพินัยกรรมแล้ว ซึ่งคาดคะเนไว้แล้วว่าถ้าท่านสิ้นพระชนม์ไป ถ้าสมเด็จฯ ทรงมีสามีใหม่ก็จะไม่อย่างนั้นอย่างนี้ ทรงคิดไว้หมดแล้ว ถ้ามีลูก ลูกจะได้อะไร คือพินัยกรรมทิ้งไว้แล้ว

ข้อ ๒. ให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า อยากให้พระโอรสธิดา ได้ออกไปศึกษาในยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา และในเวลาที่ศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั้น ขอให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชนุญาตให้ใช้นามเป็นคนสามัญได้ เพื่อเป็นความสะดวกแก่เด็ก ไม่ต้องไว้ตัวเป็นเจ้า เป็นกังวลคอยรักษาเกียรติอยู่เสมอ และถ้าเรียนไม่ดีหรือทำผิดพลาดไปอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จะไม่ต้องอายเขามากนักเท่ากับเป็นเจ้า ทั้งจะได้ไม่เป็นภาระเสียหายกระเทือนถึงพระบรมราชวงศ์ด้วย ต่อเมื่อได้ศึกษาเสร็จกลับเข้ามาแล้ว ถ้ามีวิชาความรู้ดีและประพฤติดี จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องอย่างใด ก็เป็นการสมควรแล้ว

(ขวา) ทรงอุ้มพระราชธิดาและพระราชโอรสพระองค์แรก

(ซ้าย) ทรงฉายกับพระราชโอรสพระองค์ที่ ๒

ข้อ ๓. ในขณะที่โอรสติดายังอยู่ในประเทศสยาม ขอทรงอยากให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างที่ได้ทรงนึกไว้คือ ไม่อยากให้พะนอ ยอ อย่างเป็นทางการและเหลิงหม่อมสังวาลย์ เป็นผู้ทราบพระประสงค์เป็นอย่างดีและได้เคยปฏิบัติมาเป็นที่พอพระทัยแล้ว ขอให้หม่อมสังวาลย์ ได้เป็นผู้เลี้ยงดู อบรม อย่างเช่นนี้ที่เคยทำมาแล้วต่อไป” (พวกเรา เมื่อไปอยู่เมืองนอกกัน ไปถึงก็เป็นเด็กชายเด็กหญิงธรรมดา และต่อไปก็เป็นนาย นางสาว ไม่เคยใช้ยศ ก็เป็นตามนี้จริง ๆ)

ข้อ ๔. ผู้ที่ได้รับทุนเล่าเรียนอยู่แล้ว ให้ได้เรียนจนจบตามความมุ่งหมายทุกคน ผู้ใดได้ทรงตั้งพระทัยไว้ว่าจะให้ออกไปศึกษาในต่างประเทศนั้น ถ้าเขาได้ทำดีตามเกณฑ์ที่ทรงตั้งไว้แล้ว ก็ให้ออกไปศึกษาตามที่ได้ทรงสัญญาไว้ทุกคน

ข้อ ๕. (อันนี้เป็นส่วนพระองค์ แต่อยากจะทำ) “พระอังคาร (ของพระองค์) ตามประเพณีจะต้องเอาไปบรรจุไว้ที่วัดราชบพิธ แต่เมื่อหม่อมสังวาลย์ถึงแก่กรรมแล้ว จะนำอังคารไปบรรจุไว้ที่วัดราชบพิธไม่ได้ (สมัยนี้ได้แล้ว คือคนธรรมดาอยู่ได้ แต่ตอนนั้นยังไม่ได้) ให้เอาบรรจุไว้ที่วังสระปทุมและขอให้นำพระอังคารของพระองค์ท่านมาบรรจุรวมไว้ในที่เดียวกันกับอังคารของหม่อมด้วย”

พระราชศรีสร้างการ ของสมเด็จพระบรมราชชนก ณ วัดปทุมวนาราม

อันนี้ก็เป็น การเข้าใจผิดของข้าพเจ้าอย่างหนึ่งเหมือนกัน ไม่ทราบว่าท่านเป็นองค์ที่ทรงสั่งเรื่องวังสระปทุม เพราะได้ทราบว่าสมเด็จพระพันวัสสาฯ (สมเด็จพระแม่) เป็นผู้รับสั่งว่าให้

ท่านเอาพระหนัดที่หักแล้ว ซึ่งก็เป็นพระอัฐิของสมเด็จพระพันวัสสาฯ เองไปไว้เป็นคล้าย ๆ ศาลา ไม่ใช่ศาลาการเปรียญ แต่เป็นศาลาพิเศษซึ่งมีองค์พระอยู่ไปไว้ก่อนเสร็จแล้วก็ให้นำพระอัฐิส่วนหนึ่งของทูลหม่อมฯ ไปไว้ด้วย รวมถึงทูลหม่อมหญิงวไลยฯ ด้วย ซึ่งนี่กว่าสมเด็จพระพันวัสสาฯ เป็นผู้สั่ง ก็ไม่ทราบวาทูลหม่อมฯ มีรับสั่งไว้ให้ทำเช่นนี้ เพราะทรงกลัวเรื่องพระอัฐิมากกว่า ซึ่งพระอัฐิถ้าไม่ได้เป็นตั้งแต่ชั้นเจ้าฟ้าขึ้นไป จะอยู่บนพระที่นั่งจักรีฯ ไม่ได้และคนที่ไม่ได้เป็นพระองค์เจ้าขึ้นไปไม่ได้เป็นหม่อมเจ้า ก็ยังขึ้นไปชั้นบนไม่ได้ นอกจากพนักงานขึ้นไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นหม่อมไม่ได้อยู่พระที่นั่งจักรีฯ แน่ ท่านก็เลยเตรียมอะไรไว้ละเอียดทุกอย่าง)

งานสำคัญที่ท่านทรงทำไว้เราก็ผ่านมาพอใช้แล้ว แต่ในงานกุศลอยากจะทบทวนสักนิดว่าท่านได้ทรงทำอะไรไว้บ้าง ท่านได้ประทานเงินสร้างอาคาร หรือซื้อที่ดิน และการประทานทุนให้นักศึกษาต่าง ๆ การช่วยเหลือผู้ยากจนซึ่งไม่ต้องเป็นนักเรียนทุน ตัวอย่างที่จะเล่าคือ ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๑ (ที่ไปเรียนอเมริกาเพราะว่าทางยุโรปไปไม่ได้ ไม่อย่างนั้นอาจจะเรียนที่อื่นก็ได้ ครั้งแรกท่านเลยไปที่อเมริกา) ท่านประทับอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาขณะนั้น ซึ่งนักเรียนไทยในเยอรมนีมีความลำบากมากถูกจับเข้าคุก เพราะตอนแรกประเทศไทยเป็นกลาง แต่ภายหลังเข้าข้างสัมพันธมิตรกับประเทศฝรั่งเศส พวกที่อยู่ในเยอรมันก็ถูกเข้าคุกและลำบากมาก ท่านอยากส่งเงินไปทางทูต เพราะท่านรู้จักทูตไทยที่เยอรมนีดี แต่ส่งไม่ได้ ก็เลยต้องส่งไปที่ประเทศฝรั่งเศส ที่พระองค์เจ้าจรัสฯ ศึกษาศึกษาที่นั่น เพื่อไปช่วยคนไทยที่นั่น ท่านอยู่ไกลอย่างนี้ท่านก็ให้ท่านทูตที่ปารีสจัดการ งานที่ท่านได้ทำอีกอย่างหนึ่งก็คือการเป็นผู้ช่วยดูแลนักเรียนตอนที่เสด็จไปสหรัฐอเมริกา ผู้ดูแลนักเรียนก็เป็นผู้ตามเสด็จไปเสมอ คือพระยาชนินทรภักดี ซึ่งอายุมากแล้ว และก็ไม่ค่อยไหว ท่านก็เลยสมัครเอง โดยเป็นผู้ช่วยเฉย ๆ ท่านก็ทรงดูแลจริง ๆ นักเรียนที่อเมริกา ดูแลทุกข์สุขอย่างมาก ถึงเวลาที่ท่านจะให้ประหยัดเงิน มีจดหมายเรื่องการใช้จ่ายเงินของท่านเองก็เยอะ ท่านบอกเดี๋ยวนี้ได้หัดกวาดบ้านเองแล้ว ทำอะไรเป็นเองหมด แต่ถึงอย่างไรท่านก็ให้ผู้อื่นประหยัดด้วยเวลามาอยู่กับท่าน ซึ่งก็เป็นอีกด้านหนึ่งของท่าน

เห็นจะต้องจบลงเท่านี้ เพราะว่าไม่มีเวลาที่จะค้นคว้าอะไรมากกว่านี้ เอกสารยังมีอีกมากที่ยังไม่ได้สำรวจ มีมากจริง ๆ และมีอะไรท่านก็ทรงจะต้องเสียทุกอย่าง พอสนพระทัยอะไรก็รีบทำโครงการอย่างเร็วมาก ๆ เอกสารที่ยังมีอยู่เป็นตั้ง ๆ และที่ต้องซ่อมแซมที่หอจดหมายเหตุ อยู่ในสภาพที่ไม่ค่อยดีนัก.

เอกสารอ้างอิง

- เอกสารถอดเทปคำปาฐกถาเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เนื่องในงานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ๒ มีนาคม ๒๕๔๒ ณ อาคารสำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา โดย นางสาวตรีระกา กิจเนตร และนางรัตนา เพ็ชรอุไร กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.๒๕๔๒
- ข้อมูลภาพประกอบจากเว็บไซต์มูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก <http://www.princemahidolfoundation.com> (Accessed July 15, 2008).

ภาคผนวก

- หนังสือที่ ทม ๐๘๐๑/๑๖๘ ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๔๒ เรื่อง ขอพระราชทานกราบทูลเชิญเสด็จทรงเป็นประธานงาน ๓๐ ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ๐๒๘/๒๐๒/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๒ เรื่อง กราบทูลเชิญเสด็จเป็นประธานงาน ๓๐ ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ทม ๐๘๐๑/๑๒๙๖ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยในการตัดสินใจการประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ๐๘๑/๓๐๓/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ขอประทานพระวินิจฉัยในการตัดสินใจการประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ศธ ๐๕๑๗/๑๓๖๕ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เรื่อง ขออนุญาตตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ งานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ๐๑๕/๓๐๓.๗/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๑ เรื่อง ขออนุญาตตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ งานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
- หนังสือที่ ศธ ๐๕๑๗.๐๑๖/๙๒๘ ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ เรื่อง ขออนุญาตนำรูปในเว็บไซต์ของมูลนิธิมาเผยแพร่ในหนังสือ

ที่ ทม 0801/ 168

มหาวิทยาลัยมหิดล
198/2 ถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า
แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด
กรุงเทพฯ 10700

11 มกราคม 2542

เรื่อง ขอพระราชทานกราบบูลเชิญเสด็จทรงเป็นประธานงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
เรียน เลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย ร่างกำหนดการ

ด้วย วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2542 เป็นวันคล้ายวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งในปีนี้เป็นโอกาสสำคัญที่เวียนครบรอบ 30 ปี เพื่อเป็นการน้อมระลึกถึงพระกรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก รวมถึงบุคคลผู้มีส่วนสร้างคุณประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยมหิดลจนก้าวหน้าถึงปัจจุบัน ประกอบกับเป็นวาระสำคัญยิ่งของปวงชนชาวไทยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนม์มายุครบ 72 พรรษา มหาวิทยาลัยมหิดลจึงถือเป็นโอกาสสำคัญ มิ่งมหามงคลที่จะสร้างสรรประโยชน์แก่สังคมโดยเฉพาะทางด้านวิชาการ และเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของมหาวิทยาลัยเพื่อถวายพระราชกุศล และเทิดทูนตามรอยพระยุคลบาท จึงได้มีมติให้จัดงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ขึ้น โดยหนึ่งในกิจกรรมที่จัด คือ ปาฐกถาเกียรติยศ นิทรรศการทางวิชาการ และการปลูกต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล อย่างเป็นทางการ

เพื่อเฉลิมฉลองวาระ 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนเพื่อความเป็นสิริมงคล และมิ่งขวัญแก่คณาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหิดล จึงใคร่ขอพระราชทานกราบบูลเชิญเสด็จพระเจ้านางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จทรงเป็นประธานงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล โดยขอกราบบูลเชิญให้ทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ ทรงเปิดนิทรรศการวิชาการ และทรงปลูกต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล ตามร่างกำหนดการที่ส่งมาด้วยนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาความกราบบูลเชิญเสด็จพระเจ้านางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทราบฝ่าพระบาท ด้วย การควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม หากทรงมีพระวินิจฉัยเป็นประการใด ขอความกรุณาโปรดแจ้งให้มหาวิทยาลัยมหิดลทราบ เพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

มหาวิทยาลัยมหิดลหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

กองการเจ้าหน้าที่
โทร. 424-0945
โทรสาร. 434-3380

ปาฐกถาเกียรติยศ

๘๓

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ที่ 028/202/2542

สำนักงานเลขาธิการในพระองค์ฯ
195 วังสระปทุม ถนนพญาไท
กรุงเทพฯ 10330

13 มกราคม 2542

เรื่อง กราบทูลเชิญเสด็จเป็นประธานงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล

เรียน ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณสิทธิ์ เวชชาชีวะ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

อ้างถึง หนังสือที่ ทม 0801/168 ลงวันที่ 11 มกราคม 2542

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยมหิดล จะจัดงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อน้อมรำลึกในพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และเป็นการเกิดพระเกียรติในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา โดยหนึ่งในกิจกรรมที่จัดคือ ปาฐกถาเกียรติยศ นิทรรศการทางวิชาการ และการปลูกต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการ ในการนี้ใคร่ขอประทาน กราบทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเป็นประธานงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ ทรงเปิดนิทรรศการ และทรงปลูกต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล ในวันอังคารที่ 2 มีนาคม 2542 เวลา 15.00 น. ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ดังความละเอียดปรากฏแล้วนั้น

ความทราบฝ่าพระบาทแล้ว ทรงรับที่จะเสด็จมาเป็นประธานงานดังกล่าว ตามวันเวลา และสถานที่ที่กราบทูลเชิญ

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางครุณี พูลทรัพย์)

เลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

โทรศัพท์ 2524723-5

โทรสาร 2550830

ที่ ทม ๐๘๐๑/ ๑๒๓๖

มหาวิทยาลัยมหิดล
ถนนสุขุมเด็ญพระปิ่นเกล้า
บางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

เรื่อง ขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยในการตัดสินการประกวดต้นไม้เลี้ยงอักษรประจำมหาวิทยาลัยมหิดล

เรียน เลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
๑. ประกาศของมหาวิทยาลัยมหิดลและหลักเกณฑ์การพิจารณาของคณะกรรมการ
 ๒. เหตุผลประกอบการพิจารณาต้นไม้มงคล
 ๓. เหตุผลประกอบการพิจารณาต้นพญา
 ๔. เหตุผลประกอบการพิจารณาต้นพญาอัฒบรรณ

ตามที่มหาวิทยาลัยมหิดลจะจัดงานเฉลิมฉลองวาระ ๓๐ ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ ๒ มีนาคม ศกนี้ ในโอกาสที่มีมหาวิทยาลัยเห็นสมควรกำหนดให้ต้นไม้เลี้ยงอักษรประจำมหาวิทยาลัย ซึ่งได้จัดประกวดจากประชาชนทั้งประเทศ ตามเกณฑ์ที่ส่งรายละเอียดในเอกสารที่ส่งมาด้วยหมายเลข ๑

มหาวิทยาลัยได้พิจารณาและเห็นว่า ต้นไม้มงคล ต้นพญา และต้นพญาอัฒบรรณ มีเหตุผลสมควรจะเป็นต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย ดังรายละเอียดในเอกสารที่ส่งมาด้วยหมายเลข ๒, ๓ และ ๔ แต่ไม่สามารถตัดสินชี้ขาดได้ว่าต้นใดจะเหมาะสมที่สุด จึงใคร่ขอพระราชทานพระกรุณาทรงมีพระวินิจฉัยชี้ขาดเพื่อความเป็นสิริมงคลและมีขวัญแก่คนชาวไทย ข้าราชการ นักศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยสืบไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทราบฝ่าพระบาทด้วย การสมควรควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม หากทรงมีพระวินิจฉัยเป็นประการใด ขอความกรุณาโปรดแจ้งให้มหาวิทยาลัยทราบ เพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

มหาวิทยาลัยมหิดลหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณทิพย์ (ฉวีทิพย์)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
โทร. ๔๓๔๓๓๔๔ โทรสาร ๔๓๔๓๓๕๐

สำนักงานเลขาธิการในพระองค์ฯ
195 วังสระปทุม ถนนพญาไท
กรุงเทพฯ 10330

ที่ 081/303/2542

19 กุมภาพันธ์ 2542

เรื่อง ขอประทานพระวินิจฉัยในการตัดสินใจประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล

เรียน ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรุณดิษฐ์ เวชชาชีวะ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

อ้างถึง หนังสือที่ ทม 0801/1296 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2542

ตามหนังสือที่อ้างถึง ทางมหาวิทยาลัยมหิดล จะจัดงานเฉลิมฉลองวาระ 30 ปี แห่งวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 2 มีนาคม 2542 ในโอกาสนี้ได้กำหนดให้มีการประกวดต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งทางมหาวิทยาลัยมหิดลได้พิจารณาและเห็นว่า ต้นกัญชวมหิดล ต้นพญา และต้นพญาสัตบรรณ มีเหตุผลสมควรจะเป็นต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัยได้ แต่ไม่สามารถตัดสินใจขาดได้ว่าต้นใดจะเหมาะสมที่สุด จึงใคร่ขอประทานพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ให้ทรงมีพระวินิจฉัยชี้ขาด เพื่อความเป็นสิริมงคลและมีขวัญแก่คณาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดลสืบไป ดังความละเอียดปรากฏแล้วนั้น

ความทราบฝ่าพระบาทแล้ว ในความเห็นส่วนพระองค์ได้ทรงพิจารณาและเปรียบเทียบต้นไม้ทั้ง 3 ชนิดแล้ว ทรงเห็นว่า “ต้นกัญชวมหิดล” เหมาะสมที่จะเป็นต้นไม้สัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล ด้วยเหตุผลดังนี้

1. ชื่อ “กัญชวมหิดล” เป็นชื่อที่ดีและมีความหมายดี ไม่เฉพาะเหมือนชื่อของ “ต้นพญา” ที่มีสื่อความหมายเพียงด้านเดียว

กัญชวมหิดล เป็นนามมงคล สื่อถึงการป้องกันภัยอันตรายให้แก่ชาวมหาวิทยาลัยมหิดล มหิดล ตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และมีนามพ้องกับชื่อของมหาวิทยาลัยมหิดล

2. ทางพฤกษศาสตร์ แม้ไม่ได้เป็นต้นไม้ยืนต้นตามที่ได้อธิบาย แต่ก็มีข้อเด่น เช่น
- เป็นต้นไม้ที่พบครั้งแรกในโลกที่จังหวัดกาญจนบุรี และยังไม่พบว่ามีพรรณไม้ชนิดนี้ในประเทศอื่นอีก จึงเป็นสิ่งเดียวในโลกที่มีค่ายิ่ง

เป็นต้นไม้ที่มีดอกตลอดทั้งปี และมีลักษณะของดอกสวยงาม

- ผลไม้เป็นพืชเหมือนกับ “ต้นพญาสัตบรรณ” หรืออีกชื่อหนึ่งว่า Devil Tree ซึ่งอาจสื่อความหมายในเชิงลบได้

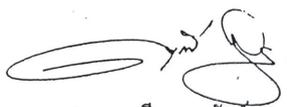
- ลักษณะของต้นไม้เป็นไม้เถา มีข้อดีในการหาพื้นที่เพาะปลูกได้ง่าย และตัดแปลงรูปทรงได้ตามต้องการตามภูมิทัศน์

- เป็นไม้เถาที่แพร่พันธุ์ได้ง่ายและมีอายุยืนแม้ส่วนบนจะตายก็ยังสามารถงอกใหม่ได้อีก

3. ข้อด้อย ถึงแม้มีลักษณะเป็นไม้เถา แต่ถ้านำมาปลูกเป็นพุ่มรวมกัน หออะไรเป็นหลักให้เกาะได้สูงๆ หรือต้นไม้ใหญ่ให้เกาะเลื้อยออกดอกไปตามต้นไม้ใหญ่ก็มักจะสวยงาม ดังเช่นภาพที่ได้ส่งมาถวาย

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางครุณี พูลทรัพย์)

เลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

โทรศัพท์ 2524723-5

โทรสาร 2550830

ที่ ศธ ๐๕๑๗/ ๑๗๒ ๕

มหาวิทยาลัยมหิดล
๙๙๙ ถ.พุทธมณฑล สาย ๔
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล
จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

๒๒

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ งานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล
เรียน เลขาธิการพระราชวัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารบรรยายปาฐกถาเกียรติยศงานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล

เนื่องด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ได้เสด็จทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ เนื่องในงาน ๓๐ ปี แห่งวันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล" เมื่อ
วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๒ ณ อาคารสำนักงานมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

มหาวิทยาลัยมหิดลได้บันทึกเทปปาฐกถาและได้ถอดคำบรรยายไว้ และพิจารณาเห็นว่า
เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญต่อมหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตเลขาธิการพระราชวัง
ตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่แก่หน่วยงาน บุคลากร นักศึกษาของมหาวิทยาลัยและใช้เป็นเอกสารอ้างอิง
ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

ศาสตราจารย์คลินิกนายแพทย์ปิยะสกล สกลสัตยาทร

(ศาสตราจารย์คลินิกนายแพทย์ปิยะสกล สกลสัตยาทร)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

กองบริหารงานวิจัย
โทร. ๐๒-๘๔๙-๖๒๔๑-๖
โทรสาร ๐๒-๘๔๙-๖๒๔๗

สำนักงานเลขานุการในพระองค์ฯ
195 วังสระปทุม ถนนพญาไท
กรุงเทพฯ 10330

ที่ 015/303.7/2551

10 มีนาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ งานวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล

เรียน ศาสตราจารย์คลินิกนายแพทย์ ปิยะสกล สกลสัตยาทร
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ 0517/1365 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยมหิดล ขออนุญาตถอดคำบรรยายจากเทปปาฐกถา
เกียรติยศซึ่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ทรง
แสดงเนื่องในงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล” เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2542
ณ อาคารสำนักงานมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เพื่อตีพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่แก่หน่วยงาน บุคลากร
นักศึกษาของมหาวิทยาลัย และเป็นเอกสารอ้างอิง ดังความละเอียดปรากฏแล้วนั้น

สำนักงานเลขานุการในพระองค์ฯ ได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรอนุญาตให้ดำเนินการ
ตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือปาฐกถาเกียรติยศดังกล่าวได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(คุณหญิงครุณี พูลทรัพย์)

เลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

โทรศัพท์ 0-2252-4723-5

โทรสาร 0-2255-0830

กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล
 999 ถ.พุทธมณฑล สาย 4 ต.ศาลายา
 อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
 โทร.02-849-6241-6 โทรสาร 02-849-6247

ที่ ศร 0517.016/ 928

วันที่ 31 กรกฎาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตนำรูปในเว็บไซต์ของมูลนิธิมาเผยแพร่ในหนังสือ

เรียน ประธานกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

เนื่องด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จทรงแสดงปาฐกถาเกียรติยศ เนื่องในงาน 30 ปี แห่งวันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล" เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2542 ณ อาคารสำนักงานมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา และมหาวิทยาลัยได้รับอนุญาตจากสำนักงานเลขานุการในพระองค์ฯ ให้จัดทำเป็นหนังสือเผยแพร่ตามสำเนาหนังสือที่แนบ

ทั้งนี้ ในการจัดทำหนังสือที่ระบุดังกล่าว มหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่ารูปภาพสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่มูลนิธิขึ้นในเว็บไซต์นั้น จะเป็นประโยชน์ในการประกอบคำบรรยายของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จึงใคร่ขออนุญาตประธานกรรมการมูลนิธิฯ ให้มหาวิทยาลัยมหิดลนำรูปภาพดังกล่าวตีพิมพ์ในหนังสือปาฐกถาดังกล่าว เพื่อเผยแพร่แก่หน่วยงาน บุคลากร นักศึกษาของมหาวิทยาลัยและใช้เป็นเอกสารอ้างอิงต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ
 น.ร.ดร.นงนุช ประจักษ์
 ๖๕๐ ม.๖
 น.ร.ดร.นงนุช ประจักษ์
 ๕ ส.ค. ๕๑

ขอแสดงความนับถือ

(Signature)

(รองศาสตราจารย์คณิสร์ไชยโรจน์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
 อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

(Signature)
(Signature)
 ๖๕๐ ม.๖
 ๕ ส.ค. ๕๑

ปาฐกถาเกียรติยศ